

CUMHURİYET DEVRİ TÜRK TİYATROSUNDA BATI ETKİSİ

*Müzeyyen BUTTANRI**

ÖZET

Modern Türk toplumunun ancak bilim ve sanatın ışığında kurulabileceğine inanan Atatürk, sanata ve sanatçıya büyük değer verdi. Musiki ve temsil sanatları ile de özel olarak ilgilendi. Ona göre bu sanatların okullaştırılması şarttı. 1930'da Darülbeydi'ye bağlı bir Tiyatro Meslek Okulu için Viyana'dan Joseph Marx İstanbul'a davet edilirken, 1934'te kurulan Musiki ve Temsil Akademisi konservatuarının tiyatro bölümü için Almanya'dan uzman olarak Carl Ebert davet edildi. Konservatuar için de Rus yöntemi uygun görüldü. Okulun kuruluşundaki ana düşünceler de yabancı uzmanlar tarafından tespit edildi. Devlet Konservatuarı'nda tam anlamıyla Batı tarzı eğitim yapılacak, geleneksel Türk tiyatrosu ile ilgili öğretime kesinlikle yer verilmeyecekti. Tiyatro tarihi dersinde de Batı tiyatrosu tarihi okutulacaktı. Kadrolar, yine Avrupa'da Batılı sanat eğitiminden geçen elemanlardan oluşturuldu. Devlet Konservatuarının öğretim kadrosunda daha sonra da yabancı öğretmenler hiç eksik olmadı.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet tiyatrosu, tiyatrodaki Batı etkisi, çağdaş tiyatro.

THE EFFECT OF THE 'WEST' ON THE REPUBLICAN TURKISH DRAMA

ABSTRACT

Arts and artists in the modern Turkish society were very important for Atatürk, who believed that a

*Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mbuttan@ogu.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

modern society could only be established in the light of science and arts. He also took great interest in music and performing arts. He believed that schooling was a requirement for performing arts. In 1930 Joseph Marx was invited to İstanbul from Viena for a vocational drama school under Darülbeydi. And Carl Ebert from Germany was invited to İstanbul as an expert for the drama section of the Academy of Music and Performing Arts, established in 1934. For the conservatory the Russian model has been accepted. It has been decided that the state conservatory training system would depend on western models, and it would not be related with traditional ways. The course 'the history of drama' would cover only western drama history. The underlying philosophy in the establishment of the school has been determined by these foreign experts. The teaching staff has consisted of people who have studied western art abroad, besides foreign experts, who have taken place among the staff for a long time.

Key Words: Theater of Republic, western effect on theater, contemporary theater.

Giriş

Tanzimat'ın ilânı sonrası Avrupa ile ilişkilerimizin artması ve oraya tahsil için gönderilen kişilerin çoğalması neticesinde Batı'yı taklit temayülleri başlamış ve bu temayül giderek geniş sahalara yayılmıştır.

Tiyatro, yaşanan olayları, durumları günü gününe takip eden bir sanat dalıdır. Dolayısıyla değişerek gelişir ve çağına ayak uydurur. Bu nedenle toplumumuzu ve insanımızı derinden etkileyen millî ya da evrensel her olay, durum, tiyatrodaki yansımaları bulmuştur. Batılılaşma hareketlerinden tiyatromuz da nasibini almıştır.

Türk Milleti'nin her millet gibi kendi şartlarından doğmuş bir tiyatro geleneği bulunmasına rağmen Tanzimat ile bu tiyatromun yaşanan hayat ve gerçeklerle ilişkisi olmadığı, eğitici yanı bulunmadığı gerekçesiyle pek çok aydınımız tarafından hor görülmüş, yerine Batıdakine benzer bir tiyatro hayatı kurulması öne-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

rılmıştır.¹ Bazı yazarlarımız ise bu tiyatrodan yararlanılması taraf-
tarı olmuştur.² Hayatları toprağa ve hayvanlara sıkı sıkıya bağlı
olan köylerimizde, coğrafya, din ve kültür değişikliklerine rağmen
eski Orta Asya inançlarından kaynaklanan ritüeller, yakın zaman-
lara kadar süregelmiştir. Aydınlarımızın köy yaşamı ile ilgileri
olmadığı için köy seyirlik oyunlarımıza müdahalesi söz konusu
değilse de şehirlerde, özellikle de Başkent İstanbul'da varlığını
sürdüren Karagöz, ortaoyunu, meddahlık, çengi ve köçeklik gibi
halk tiyatrosu türlerinin halkı güldürmekten, eğlendirmekten
başka hiçbir işe yaramadığı düşünülerek bir zaman bunların İs-
tanbul'da oynanmasına yasak bile getirilmiştir. Sosyal fayda üze-
rine oturtulmaya çalışılan Tanzimat edebiyatında tiyatro da bir
edebî tür olarak görüldüğünden aydınlarımız okuma yazma bil-
meyen halkı eğitmek için tiyatrodan yararlanmak istemişlerdir.

Osmanlıdaki azınlıkların tiyatro ihtiyaçlarını karşılamak
için yaptıkları faaliyetler, yabancı turnelerin İstanbul'daki oyun-
ları, devletin ileri gelenlerinin bu tiyatroya verdikleri destek, Batılı
tiyatronun bizde yerleşmesi için uygun ortamlar hazırlamıştır.
Batılı tiyatro yazılı bir metne dayanıyor, belirli salonlarda oynanı-
yor, oyuncular tarafından roller ezberleniyor ve pek çok provalar-
dan sonra ışık, dekor, kostüm, makyaj vb. unsurlar eşliğinde sah-
neleniyordu.

Tanzimat'a kadar metinsiz, usta-çırak ilişkisi ile yetişen
oyuncular tarafından uygun bulunan her yerde doğaçlama olarak
oynanan halk tiyatromuzun aksine Batılı tarz tiyatro için, her şey-
den önce yazılı bir metin gerekliydi. Bizde oyun yazarlığı geleneği
on dokuzuncu yüzyılın ortalarında Batılı anlamda bir tiyatro ya-
ratma çabalarıyla görülmüştür.

Yazılı bir tiyatro için ilk adımlar atılır. Sarayın
Dolmabahçe Tiyatrosu'nda oynanmak için Şinasi'ye sipariş ettiği

¹ Cevdet Kudret, "Ortaoyunu'na Karşı Görüş ve Davranışlar",
Ortaoyunu I, II. Baskı, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 94-98 Bu
konudaki tartışmalar için aynı eser, s. 98-108'e bakılabilir.

² Cevdet Kudret, "Ortaoyunu'ndan Yana Görüş ve Davranışlar",
age., s. 98-108

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Şair Evlenmesi, ilk Türkçe oyundur.³ Şinasi Şair Evlenmesinde başarılı bir komedi yazarı gibi görünse de Fransız komedilerinden, özellikle de Moliere'den etkilendiği düşünülmektedir.⁴ 1872 sonrası Moliere, Goldoni'nin oyunları çeviri ya da uyarlama şeklinde Ahmet Vefik, Teodor Kasap, Direktör Ali Bey gibi yazarlar tarafından Türkçeye kazandırılır. Batılı tarz tiyatroya geçiş sürecinde bazı tiyatro yazarlarımız da *Çok Bilen Çok Yanılır*, *Leylâ ile Mecnun*, *Leblebici Horhor* vb. eserlerini yazarken geleneksel tiyatromuzdan yararlanma çabalarına girdikleri de görülür. Namık Kemal, Abdülhak Hamid gibi bazı yazarlarımız da 17-18. yüzyıl Fransız yazarlarından etkilenecek romantik dramlar yazarlar. Abdülhak Hamit, başta Racine ve Corneille'i örnek alırken, Shakespeare ve Schiller'den de etkilenecek klasik trajedilerden farklı oyunlar da yazar. Bu dönemde Batı tiyatro yazarlarının pek çok eseri Türkçeye çevrilir. Fransız yazarlarından yapılan bu çeviri ve uyarlamalar, o günün tiyatro eseri ihtiyacını karşılar. Yerli eserler henüz çok başarılı değildir. Ancak bu dönemde yazılmaya başlayan tiyatro eserlerimiz, türün yerli ilk ürünleri olup, genelde kaynağı yabancıdır. Cumhuriyet devrindeki kültür değişimleri için gerekli olan hazırlıkların bu dönemde yapıldığı inkâr edilmez bir gerçektir.

II. Abdülhamit döneminde tiyatroya getirilen bazı yasaklamalar nedeniyle tiyatromuz tür bakımından çeşitlilik göstermesine rağmen konu bakımından kısır kalmıştır. Siyasî ve toplumsal eleştiri içeren dramlar, Meşrutiyet'in ilânı ile ortaya çıksa da çok geçmeden uğranılan hayal kırıklığı ile yeni bir sürece girilir. Meşrutiyet döneminde Tanzimat döneminde olduğu gibi sanat yaşamımızın merkezine yerleştirilen Batılılaşma, Darülbeydi'yi kurma teşebbüsünün kilit sözcüğü olmuştur.⁵ Yazarlarımız Batı'ya, özellikle de Fransa'ya duydukları hayranlık nedeniyle yerli kültüre yabancılaşırlar. Türkiye'nin Batılılaşma yoluyla yükseleceğine olan inanç nedeniyle, her alanda olduğu gibi tiyatrodaki da biçimsel ola-

³ Sevdâ Şener, "Türk Tiyatrosunda Klasik Tanımını Hak Eden Yapıtlar", *Gösteri Sanat*, S. 12, İstanbul, Kasım 1981, s. 57

⁴ Niyazi Akı, *Türk Tiyatro Edebiyat Tarihi I*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1989, s. 41-57

⁵ Özdemir Nutku, *Darülbeydi'nin Elli Yılı*, Ankara Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969, s. 4-5

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

rak Batı tiyatrosu takip edilirken, içerik bakımından millî konulara yönelinmiştir. Bu dönemin başarılı oyun yazarı Musahipzade, eserlerinde ilk kez Batı geleneği ile halk tiyatrosu geleneğimizi bilinçli bir şekilde birleştirerek başarılı eserler verir.

Meşrutiyet Dönemi'nde Batılı anlamda kurulması arzulan tiyatro okulu için Batılı tiyatro adamlarına ihtiyaç duyulmuş, 1914'te İstanbul Şehremini Cemil Topuzlu Paşa, Fransa'dan André Antoine'ı İstanbul'a çağırmıştır. Aynı yıl başlayan I. Dünya Savaşı nedeniyle bu girişim başarıya ulaşmasa da ilk profesyonel tiyatro topluluğunun kurulmasına vesile olmuştur. Üstelik André Antoine'dan Türk tiyatrosu, kadınsız tiyatronun olamayacağını, Batı tiyatrosunun teknik ve sahne düzenini, sistemli çalışma ve dramatik öğeleri öğrenmiştir. Aynı zamanda yazarlarımız daha çok yerli esere ihtiyacımız olduğunu anlamaya ve millî bir tiyatroyu yaratmayı düşünmeye başlarlar. Çünkü yerli eser, bize özgü tiyatronun vazgeçilmez öğesidir. Darülbedayi adındaki bu profesyonel topluluk, Millî Mücadele yıllarında da başarılı çalışmalarını sürdürecektir.

Meşrutiyet döneminde de tiyatro alanında Batı bize rehberlik etmiştir. 1916'da *Çürük Temel* adlı uyarlama sahneye konur. Bu, daha çok uzun yıllar sahnelerimizde göreceğimiz uyarlama eserlerin ilkidir. 1916-1926 yılları arasında Darülbedayi'de oynanan yerli oyunların sayısı ancak %1,6'dır.⁶ Cumhuriyet'in ilk yıllarında da bu uyarlamalar devam etmiştir. Darülbedayi'in repertuarı da adapte vodvillerden oluşur.⁷ Çünkü Darülbedayi'e yeterince yerli oyun gelmez. Reşat Nuri'ye göre Darülbedayi'e gönderilen oyunların çoğu, bu işte yeterli bilgisi olmayan hevesli gençlere aittir.⁸

Cumhuriyet'ten önce oynanan oyunlar genelde Fransızcadan adapte edilmiş komedi ve vodviller olup bunların çoğu seyirciye hoşça vakit geçirtmeyi amaçlayan eserlerdir. Bu tür eserler, 1923'ten sonra da oynanmıştır. Ancak Muhsin Ertuğrul ve

⁶ Özdemir Nutku, *age.*, s. 16-69

⁷ Niyazi Akı, *age.*, s. 29-30

⁸ Kemal Yavuz (Hazırlayan), *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro ile İlgili Makaleleri*, Kültür Bakanlığı /Kültür Eserleri: 5, MEB, İstanbul, 1976, s. 347-349

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

bazı arkadaşlarının Darülbedayi'den ayrılarak Ferah tiyatrosunda temsiller vermeye başlamasından sonradır ki, seyirci Fransız eserleri dışında diğer ulusların sanat eserlerini de tanıma fırsatı bulmuştur.

Oyuncu olarak sahnelerimizde önce azınlıklardan yararlanılmıştır. Türk erkek sanatçıların sahneye çıkması her ne kadar hoş karşılanmamışsa da Meşrutiyet döneminde mümkün olurken, Türk kadınının sahneye çıkışının yaygınlaşması için Cumhuriyet'i beklemek gerekecektir.

Cumhuriyet Dönemi Tiyatromuzda Batı Etkisi

Batılılaşma eğilimi, 1920'lerden sonra daha detaylı ele alındı. Kurtuluş Savaşı'nda Emperyalist Batı'nın gerçek yüzünü tanıma fırsatı bulan yönetim kadrolarımız, ülkemizin Batı uygarlığına ihtiyacı olduğunu anlamıştı. Yeni bir sistem kurmak için Batı kültürüne yaklaşmayı zorunlu gördü.

Yeni Türkiye, Atatürk ve onun yakın arkadaşlarının zihinlerinden doğup becerileri ile oluşmuştu. Siyasal, toplumsal ve kültürel yapının yeniden kurumsallaşması gerekliydi ve önlerinde pek çok engeller vardı. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının tek rehberi ise Batı medeniyetiydi.

Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk'ün bilim ve sanata olan güçlü inancıyla kurulmuştur. Atatürk, "Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir." Sözüyle, bir ulusun yaşamında sanatın ne denli önemli olduğunu dile getirir. Modern Türk toplumunun ancak bilim ve sanatın ışığında kurulabileceğine inanan Atatürk, sanata ve sanatçıya büyük değer verdi. Ona göre Türk sanatının her alanı gelişmeli ve çağdaşlaşmalıydı. Sanatın toplumun temel ihtiyaçlarından biri olduğunu, bir ulusun ancak sanatla yücelebileceğini bilen Atatürk, bir taraftan resim, heykeltıraşlık, mimarlık, Türk süsleme sanatları ile ilgili okulların açılmasına önderlik ederken, diğer taraftan musiki ve temsil sanatları ile de özel olarak ilgilenmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

“Medeniyete girmek arzu edip de, Batı’ya yönelmemiş millet hangisidir.”⁹ diyen Atatürk, medenileşmenin Batı’ya yönelmekle olacağına işaret etmiştir. Atatürk, Batı’ya benzeyerek onun yüksek yaşam düzeyine erişmeyi amaçlar. Onun ıslahattan anladığı, Türk toplumunu Batı’ya yöneltmek için sosyal hayatımızda ve kültür vasıtalarımızda bazı değişiklikler yapmaktı. Çünkü ona göre bütün toplumlar, kültürler tek bir uygarlıktan bir şeyler alır ve ona bir şeyler verir. Görüldüğü gibi Atatürk’ün Batılılaşma programı, her şeyi ile Avrupalı olmayı hedefliyordu.

Atatürk, Cumhuriyet rejiminin, yeni oluşturulacak toplumun en büyük dayanağının insan olduğunun bilincindeydi. Cumhuriyet hükümetinin kültür yapısında sahne sanatlarının modernleştirilmesi ve Batı zevkinin benimsenmesi esas alındı. Atatürk’e göre “Tiyatro bir milletin kültür seviyesinin aynasıydı.”¹⁰ Bu dönemde tiyatronun kurumsallaşması ve oyun yazarlığının gelişmesi açısından önemli adımlar atıldı. Atatürk ve arkadaşları için bu sanatların okullaştırılması şarttı. Çünkü onlara göre okul, yenileşmenin tek doğru yoluydu. Bunun için bir konservatuar kurulması gerekmekteydi.

1925’te Cumhuriyet hükümeti İstanbul’da bir konservatuar kurma faaliyetine girdi. Darülelhan’ı İstanbul Belediyesi’ne bağlayıp müdürlüğüne de Avrupa’da eğitim görmüş olmasına rağmen Türk musikisini çok iyi bilen Musa Süreyya Bey getirildi. Darülelhan’da öğretim kadrosunun ağırlığını henüz Türk musikisi ile ilgili kimseler oluşturuyordu. 1926’da Darülelhan adı “Konservatuar” olarak değiştirildi. Aslında bu bir anlayış değişikliği idi. Çünkü bu tarihten itibaren konservatuarda Batı musikisi ağırlık kazanmış, bir yıl sonra da Doğu musikisi bölümü kapatılmıştır. Bu değişiklik, eğitim sistemlerinin bütünüyle modernleştirildiği yeni kültür politikalarıyla ilgilidir.

Tiyatroyu çağdaş bir sanat alanına dönüştürme yolunda ilk adım, 1927’de, Darülbedayi’nin başına geçen sinema ve tiyatro adamımız Muhsin Ertuğrul’dan gelir. Muhsin Ertuğrul, yerli yazarları yüreklendirdiği gibi, çağdaş çeviri oyunlarla, sahneleme,

⁹ Utkan Kocatürk, *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, 2. basım, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1971, s. 83

¹⁰ Falih Rıfkı Atay, *Ulus Gazetesi*, 4 Temmuz 1941

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

oyunculuk ve dekor kullanımında güncel anlayışı yerleştirmiş, kadın ve erkek oyuncuların yetişmesine katkılarıyla bugünkü Türk tiyatrosunun temellerini atmıştır. Muhsin Ertuğrul'un bu kurumun başına geçtiği 1927-1928 sezonundan itibaren bu kurum, düzenli bir çalışma hayatına başlamıştır.

1930'da çıkan Belediyeler Kanunu ile belediyelere tiyatro binası yapmak ve tiyatro topluluğu kurmak hakkı verilmişti. Bu tarihten itibaren Darülbedayi, İstanbul Belediyesi'nin bütçesinden ayrılan bir ödeneye kavuştu. Aynı yıl, "Darülbedayi'ye bağlı bir Tiyatro Meslek okulu açıldı.¹¹ İstanbul'da bir konservatuar açılması teşebbüsüne girişen Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ, Viyana'dan Joseph Marx'ı İstanbul'a davet etti. Okul 1933'te öğrenci almaya başladı.

1934'te Musiki ve Temsil Akademisi'nin kanunu çıktı. Bu kanunda öngörülmesine rağmen 1936'ya kadar öğretime bir türlü başlayamayan temsil akademisi, konservatuarın tiyatro bölümü olarak kurulması için Almanya'dan uzman olarak Carl Ebert davet edildi. Sık sık Türkiye'ye gelen Ebert, Türk tiyatrosunun sorunlarını inceleyerek işe başladı. Ebert'e göre bir tiyatro okuluna ihtiyaç vardı. Buradan yetişenlerin zorunlu olarak sahne hizmetlerinde çalışması sağlanmalıydı.¹² O zamana kadar uygulanan Avrupa'ya öğrenci göndermek, çıkar yol değildi. Konservatuar için Reşat Nuri'nin hazırladığı raporun ilk maddesi, "Konservatuar için Rus yöntemi uygundur." idi.¹³

Devlet Konservatuarı'nda tam anlamıyla Batı tarzı eğitim yapılacak, geleneksel Türk tiyatrosu ile ilgili öğretime kesinlikle yer verilmeyecektir. Tiyatro tarihi dersinde de Batı tiyatrosu tarihi okutulacaktır. Okulun kuruluşundaki ana düşünceler de yabancı uzmanlar tarafından tespit edilmiştir. Kadrolar, yine Avrupa'da Batılı sanat eğitiminden geçen elemanlardan oluşturulur. Eğitimli tiyatrocuların yetişmesinde büyük hizmet vermiş olan Ankara Devlet Konservatuarı, Musiki ve Temsil Akademisi'nin bir bölümü

¹¹ Özdemir Nutku, *Atatürk ve Cumhuriyet Tiyatrosu*, Özgür Yayınları, Birinci basım, İstanbul, 1999, s. 50

¹² *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-1940*, YKYayınları, C. I, 3. basım, İstanbul, Mayıs 2002, s. 465.-467

¹³ Fikret Tartan, *age.*, C. I, s. 7

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

olarak açılır.¹⁴ Devlet Konservatuarının öğretim kadrosunda buradan mezunlar yer almışsa da yabancı öğretmenler hiç eksik olmamıştır.

Türk sahnesinin kuruluşunun tamamen Batılı bir dramatik eğitim programına ve yabancı sanatçılar eline bırakılması, devrin pek çok aydınının itirazına neden olur. Bunlardan biri de Reşat Nuri'dir.

Bu dönemin ilk tiyatro yazarlarından olan Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri, İ. Hakkı Baltacı, Musahipzade Celâl, batılılaşma ile gelen değerler değişimini ele aldılar. Yazdıkları oyunlarda Doğu-Batı çatışması, batılılaşmanın yanlış anlaşılması gibi konuları işlediler. Gelişmeye engel olduğu düşünülen geleneksel değerler eleştirildi. Batılı değerlerin yeni bir toplum ve kültür yaratma çabasındaki önemine değinilirken, bunların yanlış anlaşılmasıyla görülen ahlâkî yozlaşmayı da gösterdiler.

1924-1925 sezonunda en çok sergilenen oyunlar, Ahmet Vefik Paşa'nın Molière'den uyarlamaları olmuştur. Darülbedayi 1926-1927 tiyatro sezonunda da Fransızcadan adapte oyunlar oynadı. Bu sezon sonunda Rusya'dan dönen ve Darülbedayi'ye giren Muhsin Ertuğrul, Shakespeare'in *Hamlet* oyununu sahneledi. İstanbul Şehir Tiyatrosu, 1927-28 sezonundan başlayarak çoğu Fransızcadan tercüme ve adapteleri sahnelemeyi sürdürdü. Cumhuriyet devrinde oyun yazarları, Batı modelindeki tiyatronun kurumsallaşması ile gelişme gösterdiler.

Darülbedayi'nin adı, 1935'te Şehir Tiyatrosu oldu. 1931-1946 yılları arasında burada sahnelenen 84 oyunun ancak %5,25'i yerli oyundu. Hâlbuki 1933-1950 arasında Halkevleri tarafından oynanan ve resmî ideolojinin halka iletilmesi amaçlanan oyunların %75'i yerli eserlerden oluşuyordu.¹⁵

1840'lardan 1940'lı yılların sonlarına kadar Türk tiyatrosu, 2500 yıllık bir geçmişi olan Batı tiyatrosunu alıp ona

¹⁴ Cemil Koçak, Hikmet Özdemir, Korkut Boratav, Selahattin Hilav, Murat Katoğlu Ayla Ödekan, Sina Akşin (Yayın Yönetmeni), **Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yayınevi, 7. basım, İstanbul, 2002, s. 451-459

¹⁵ Niyazi Akı, **age**, s. 45

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

benzer bir tiyatro oluşturmaya çalışmıştır. Ancak yazarlarımız kendilerinden önce var olan tiyatro geleneğimizi reddederek taklit ve uyarlamaya dayanan oyunlar yazmışlardır. Bu nedenle nitelikli eserler verdikleri söylenemez. Yazarlarımız tiyatroyu, edebiyatın bir kolu olarak gördükleri için, kendimize özgü bir biçim geliştiremediler. Tiyatro, Tanzimat'ta olduğu gibi Cumhuriyet'in bu ilk yıllarında da eğitim aracı olarak görüldüğünden tiyatro sanatı çok geliştirilememiştir.

Devlet Konservatuarında 1941-1947 yıllarında sahnelenen tek yerli oyun, A. Kutsi Tecer'in "*Yazılan Bozulmaz*" adlı oyunu olup, diğerleri yabancıdır. Devlet Tiyatrosu'nun kuruluş tarihi 1949'a kadar geçen iki yılda yerli oyun olarak sadece O. Rıfat'ın *Kadınlar Arasında*, A. Kutsi Tecer'in *Köşebaşı*, C. Fehmi Başkut'un *Paydos* adlı piyesleri sahnelenir. Fikret Tartan anılarında bu yıllarda "Talebeye örnek olacak büyük eserlerin tercüme ettirilmesine ve böylece hem gelecek günlerin Türk sahne muharrirlerine, hem de aktörlerine yüksek değerde numuneler verilmesine çalışılmaktadır."¹⁶ derken, "Sofokles (*Kral Oidipus*, *Antigone*), Shakespeare (*Jül Caesar*, *Yanlışlıklar Komedyası*), Goldoni (*Otelci Kadın*, *Kahvehane*), Moliere (*Gülünc Kibarlar*), Maeterlinck (*Evin İçi*, *Pelleas ile Melisande*), Lessing (*Minna vo Barnheim*) Goethe, Gogol, Fonvizin, Duvernois, Wilder gibi yazarların yapıtları"nı izlediğini söyler.¹⁷

Devlet Konservatuarı Tatbikat Sahnesi'nde daha sonraki yıllarda oynanan oyunların çoğu, daha önce oynanan Batılı yazarların oyunlarıdır. Bu yıllarda Türk tiyatrosunun en büyük rehberi Carl Ebert olmuştur. Carl Ebert 1947'de ülkemizden ayrılır. Muhsin Ertuğrul Tatbikat Sahnesi'nin başına geçer. Muhsin Ertuğrul, Küçük Tiyatro'da her sezonu bir yerli oyunla açma ilkesini getirir. Cevat Fehmi'nin *Paydos* piyesi, 1948-1949 sezonunun ilk yerli eserdir. Shakespeare'in *Yanlışlıklar Komedyası*'ndan sonra *On İkinci Gece*'yi Moliere'nin *Tartuffe*, Luigi Pirandello'nun *Eskisi Gibi Eskisinden Üstün*'ü, Hebbell'in *Anton Usta'sı*, A.K. Tecer'in *Koçyiğit Köroğlu'su*, Franz Von Schönthan'ın *Sözün Kısası*, Lawrence

¹⁶ Fikret Tartan, *age.*, s. 101

¹⁷ Fikret Tartan, *age.*, s. 100, 114-115

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Edmond Watky'in *Büyükbaba'sı* oynanan eserlerdendir.¹⁸ Tatbikat Sahnesi'nde Türk yönetmenler yanında Carl Ebert ile Renato Mordo, uzun süre görev yapmışlardır.

Klasik bale eğitiminin tohumlarını da yine 1921 yılında ülkeye çağrılan Krassa Arzumanova, atmıştır.¹⁹ 1930'lu yıllarda bir çocuk tiyatrosu kurma çabası içinde bulunan Muhsin Ertuğrul, ünlü pedagog, Profesör İvan Arkin ve Rus çocuk tiyatroları genel sanat yönetmeni Natalie Satz'ın çalışmalarını izledikten, onlarla bir süre çalıştıktan sonra, çocuk tiyatrosunu yaşama geçirir ve 1935-1936 döneminde ilk çocuk oyununu sahneler.²⁰ 1931-1946 yıllarının Türk tiyatrosuna getirdiği önemli bir yenilik de yerli oyunların oynanması için özel çaba harcanmasıdır. 1927-1930'dan 1984-1994 yılına kadar Türkiye'de oynanan yerli ve çeviri eserler üzerinde Nutku'nun yaptığı bir karşılaştırmada, çeviri eserlerin sayısı yerli eserlerin sayısının çok üstünde olduğu görülmüştür. Yine de Muhsin Ertuğrul'un bu kurumun başında olduğu yıllar, yerli oyunların en çok oynandığı yıllardır.²¹ 1952/1953 döneminden itibaren kurumun başında olan Meinecke, tiyatroyu halka dayandırmak gerektiği görüşünde olup açık havada gösteriler düzenler. Şehir Tiyatroları'nın başında bulunan Muhsin Ertuğrul, bir anlaşmazlık yüzünden 1958'de görevinden ayrılır. Bu sırada zayıf düşen Şehir Tiyatrosu'nu eleştirenler, yerli oyunların az oynanmasından da şikâyet ederler. 1959'da Muhsin Ertuğrul'un yeniden Şehir Tiyatroları'nın başına geçmesiyle kurum, dönemin en üretken tiyatrosu olur. Yerli oyunların sayısı da artar. 1961-1962 sezonunda yerli oyun sayısı 16'ya çıkar.

27 Aralık 1947'de sürekli temsillere başlayan ve 5441 sayılı kanunla kurulan (16 Haziran 1949) Devlet Tiyatroları'nın kuruluş amaçlarından biri, yerli ve yabancı eserlerle halkın genel eğitimini, dil ve kültürünü yükseltmektir. İfadeden de anlaşılacağı gibi bu kurumun kuruluş amaçlarında yabancı eserlerin oynanması öngörülmektedir. Fikret Tartan'ın Devlet Tiyatrolarının

¹⁸ Fikret Tartan, *age.*, s. 206

¹⁹ Fikret Tartan, *age.*, s. 204

²⁰ Özdemir Nutku, *Atatürk ve Cumhuriyet Tiyatrosu*, Özgür Yayınları, İstanbul, 1999, s. 77

²¹ Özdemir Nutku, *age.*, s. 77-79

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

ilk on yılında oynanan oyunlar ve yönetmenler konusunda yaptığı çizelgeden şu sonuç çıkmaktadır:

Devlet Tiyatrosu'nun ilk on yılında oynanan 117 oyundan 73'ü yabancı, 44'ü yerli oyundur. Oynanan çocuk oyunlarının bu dönemde sayısı 19 olup bunların 6'sı yabancı, 13'ü yerlidir. Yine bu yıllarda Devlet Tiyatroları'nda yöneticilik yapan 23 yöneticinin 5'i yabancı, 18'i Türk'tür.²²

Görüleceği gibi, altmışlı yıllara kadar Türk tiyatrosunda yabancı tesiri oldukça fazladır. Oynanan yabancı eser sayısı, daima yerli eserlerin sayısından fazla olmuştur.

20. yüzyılın başlarında Avrupa'daki siyasi, ekonomik durum, bilimsel veriler ve felsefi görüşler, insanı temelinden sarsmış, onu çevresine, kendine yabancılaştırarak bunalıma sürüklenmesine neden olmuştur. Savaş sonrası da kendini hissettiren bu bunalım, pek çok sanat akımının doğmasına neden olmuştur. Bu sanat akımları doğal olarak tiyatroyu da etkilemiştir. Tiyatroda yeni anlatım olanakları arayan sanatçılar sahne sanatının ilginç örneklerini vermeye başladılar. "Yirminci yüzyılın öncü akımları, gerçekçi akımın çevre etmenine ve toplumsal koşula verdiği önem yerine, görünen gerçeğin ötesine ilgi duyarlar."²³ Bu yüzyıl tiyatrosunun görevi, insanı yeniden yaratmak olur. Oyunun mantıklı, düzenli yapısı parçalanmıştır. Sahne görüntüsü uyumlu, gizemli bir etki yaratmaz. Sahne-seyirci ilişkisi yeniden ele alınmıştır. Seyirci artık edilgen değil, tepki gösteren bir güç olarak önem kazanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Erwin Piscator, yeni iletişim araçları deneyerek, tiyatronun biçiminde ve tekniğinde büyük yenilikler yapar ve kendi uygulamalarından yola çıkarak *politik tiyatro*, *epik tiyatro*, *belgesel tiyatro* ve *total tiyatro* kavramlarını geliştirir. Piscator'un siyasî amaçlı tiyatrosunda, tiyatronun toplum sorunlarının tartışıldığı bir alan, hatta siyasal savaşta bir silâh olarak kullanılması görüşü benimsenir. Sanatçının politikayla yakından ilgisi olduğunu düşünen Piscator'a göre, sanatın bir değeri varsa, o da sınıf çatışmasını gösteren bir araç olarak kabul edildiği anda vardır. Siyasî tiyatro, emekçinin bilinçlenmesi

²² Fikret Tartan, *Altmışında Bir Taze II*, s. 309-323

²³ Sevda Şener, *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*, Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Yayınları, Eskişehir, 1991, s. 296

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

amacını güder. Seyirciyi olay üzerinde düşünmeye, yargı vermeye götürür. Bu tiyatro anlayışı, Brecht'in epik-diyalektik tiyatro kuramı ile yeni bir aşamaya girer. Bertolt Brecht, 1920'li yıllarda tüm tiyatro kurallarına karşı çıkararak yeni bir izleyici-sahne diyalogundan söz etmeye başlar. Brecht'in Doğu tiyatrosunun biçim özelliklerinden yararlanılarak oluşturduğu epik tiyatro akımı, bilinen geleneksel tiyatro kalıplarını kökünden değiştirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ve Amerika'da ortaya çıkan ve yaşamın akla aykırılığını, bilinen tüm sanatsal uyumları bozarak sahneye getiren bir tiyatro akımı doğar ki buna *absürt tiyatro* (uyumsuzluk, saçma tiyatrosu) adı verilir. Absürt tiyatro, Fransız yazarı ve düşünürü Albert Camus'un, *Le Mythe de Sisyphe* (Sisyphus Efsanesi, 1942) yapıtında insanın durumunun temelde saçma ve amaçtan yoksun olduğu görüşüne katılan bazı Avrupalı ve Amerikalı oyun yazarlarının 1950'lerde ve 1960'ların başında geliştirdiği bir tiyatro anlayışıdır.²⁴ Gerçeği anlaşılmayan ve açıklanamayan bir karmaşa olarak gören uyumsuz tiyatro, bütün uyumsuzlukların ancak geleneksel uyumların düzenini bozarak sahneye getirilebileceğini kabul eder.²⁵ Absürt tiyatro gerçeği, mantıklı, değişmez bir düzen ya da tarihsel evrimi içinde diyalektik ilişkiler örgüsü olarak görmez. Oyunun yapısında, konuşma örgüsünde, görüntüde yeni ve akıldışı düzenlemeler yapar.²⁶

II. Dünya Savaşı'nda yaklaşık elli milyon kişi ölmüş, insanlığın en büyük yıkım dönemi olmuştur. İşte tam bu anda Avrupa'nın çeşitli sahnelerinde birbirlerinden de etkilenecek uyumsuz tiyatronun öncüleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu anda karşımıza iki önemli yazar çıkar. Bunlardan biri Samuel Beckett, diğeri ise Eugene Ionesco'dur. Beckett'in *Godot'yu Beklerken* ve Ionesco'nun *Kel Şarkıcı* adlı oyunları bu tiyatronun ilk örnekleridir.

²⁴ Dr. Fuat Boyacıoğlu, (Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi), *"Geleneksel Tiyatro Ve Uyumsuzluk Tiyatrosu"*, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler-

²⁵ Sevda Şener, *age.*, s. 351

²⁶ Polat İnanç, "Absürd'ün Tarihine Tiyatral Açından Kısa Bir Bakış", *"Oyun"* dergisi, 23 Nisan 2007, <http://tiyatroyun.blogspot.com/2007/04/absurdn-tarihine-tiyatral-aidan-kisa.html-polat>

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Beckett'in sıkıntılı ve hüzünlü kuklalara dönüşmüş insanların dünyasını anlatan tiyatrosu, Arthur Adamov ve Eugene Ionesco'nun daha fantastik denemeleri, İngiltere'de Harold Pinter'in oyunları, eleştirmenlerce bu akım içinde değerlendirilir. Tarzın kökenleri, Fransız yazarı Alfred Jarry'nin 15 yaşında iken yazdığı kukla oyunu Ubu Roi'ya (1896) değin götürülebilir. Belirli bir kurama dayanan bir uyumsuzluk hareketi olmamakla birlikte, birbirinden farklı anlayışlara sahip bu yazarlar, insanlığın bir amaç bulmak ve kaderini denetlemek için verdiği mücadelenin sonuçsuzluğunu dile getiren karamsar, umutsuz, şaşkın ve endişe verici bir bakışı dile getirirler.²⁷

Tanzimat ile Fransız tiyatrosunu örnek alan Türk tiyatrosu, *benzetmeci tiyatro* anlayışının içinde kalan dramatik tiyatroyu benimsemişti. Tiyatro Batı'daki gelişiminde Aydınlanma'nın ardından Klasik, Romantik, Gerçeklilik gibi akımlarla gelişmiş ve yeni boyutlar kazanmıştı. Yirminci yüzyılın başında Avrupa'da tiyatrodaki başlayan yeni arayış ve denemeler, Dışavurumcularla son aşamasına varmış ve benzetmeci tiyatro geleneği tükenmişti. Batı'da dramatik tiyatro anlayışı tükenirken, bu zamanlarda Türk Tiyatrosu onu özümsemeye çalışmaktaydı. Batı'da sırası ile ortaya çıkan politik, epik ve absürt tiyatro akımları, Cumhuriyet Dönemi Türk tiyatrosunda 1960'lı yıllardan itibaren anlaşılın ya da tam olarak anlaşılmasını yansımasını bulmuştur.

1961 Anayasası'nın sağladığı hak ve özgürlükler sonunda bizde tiyatro edebiyatı değişmiş, yeni tiyatro kurumları ortaya çıkmış, çağdaş oyunlar dilimize çevrilmiş, yeni görüşleri benimseyen toplulukların kurulması için uygun zemin hazırlanmıştır. Bizde *dramatik tiyatronun* sınırlarının aşılması, 1960'lı yıllarda *politik tiyatroya* duyulan ilgiyle başlar. Politik tiyatronun öncüsü Erwin Piscator ile epik²⁸ tiyatro kuramcısı Bertolt Brecht gibi çağ-

²⁷ Dr. Fuat Boyacıoğlu, "*Geleneksel Tiyatro ve Uyumsuzluk Tiyatrosu*", a.g.y.

²⁸ Epik Tiyatro: Bertolt Brecht'in burjuva tiyatrosuna egemen olan Aristocu tiyatro anlayışına ve dramatik tiyatroya karşı yöntemleştirdiği tiyatro akımıdır. Seyirciye sürekli tiyatrodaki olduğunu hatırlatan uzak doğu tiyatrosundan etkilenerek illüzyonu (yanılsama) yok eden epik tiyatrodaki yabancılaşma esastır. Göstermeci olan açık biçim vardır. Açık biçim, epik,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

daş tiyatro yazar ve uygulamacılarının görüşleri bu yıllarda tanıtılır, kuramları tartışılır, oyunları Türk sahnelerinde oynanmaya başlar. Toplumsal sorunları vurgulamada tiyatro araç olarak kullanılır ve böylece çağdaş tiyatroya adım atılır. Bu yıllarda Türk tiyatrosunda seyirciyi bir ideoloji doğrultusunda seyirciyi kışkırtan oyunlara yer verilir, tiyatro sanatının içi boş bir eğlence türü olmadığı, düşünsel felsefi bir boyutunun olması gerektiği düşüncesi verilmeye çalışılır. Piscator'un politik tiyatro anlayışı bu yıllarda pek çok Türk oyun yazarını etkiler. Tiyatro sanatının, ideolojilerin savunulduğu bir arena olarak kullanılması, eleştirilmesi gereken bir durum olmakla beraber politik ortamdaki coşkunun tiyatroya yeni bir hareket kazandırdığı da gerçektir. Politik ve toplumsal eleştiri içeren yerli eserlerden bazıları ise şunlardır: *Ayak Bacak Fabrikası*, *Asiye Nasıl Kurtulur?*, *Sarıpınar 1914*, *Devr-i Süleyman*, *Alpagut Olayı*, *Kurban*, *Pembe Kadın*, *Topuzlu*, *Çil Horoz*, *Sultan Gelin*, *Karaların Memetleri*, *Keşanlı Ali Destanı*, *Almanya Defteri*, *Irgat*, *Yer Demir Gök Bakır*, *Gültepe Oyunları* ve *Susuz Yaz*.

Bazı özel tiyatro toplulukları günün gidişatına uyararak ticarî amaçlarına ulaşmak ve seyirci çekmek için sloganlı oyunlara yönelirken, Dostlar Tiyatrosu gibi bazı topluluklar da tiyatronun bir dünya görüşü olmasını savunmuş, kuruluşunda saptadığı ilerici-toplumcu görüşe günümüze dek sadık kalmıştır. Düşünce tutarlılığı yanında oyunların sahnelenmesinde de titizlik göstermiştir. Meselâ Dostlar Tiyatrosu'nun 1970'li yıllarda sahneye koyduğu *Şili'de Av* (1973, Orhan Asena), *Abdülcanbaz* (1972, çizgi-oyun, Turhan Selçuk), *Azizname* (Aziz Nesin, 1973), *Kerem Gibi* (N. Hikmet, 1974), *Alpagut Olayı*, (H. Zeybek, 1971), *Sabotaj Oyunu* (M. Koper, 1971) belgesel nitelikli oyunlardır. Topluluk yerli oyunlar yanında Brecht oyunlarına da ağırlık vermiştir.

göstermecî tiyatronun biçimlendirilme yöntemidir. Gerçekliğin kişi ve olaylarla bütüncül bağı kurulmadan birbirinden bağımsız olarak alınmasına, psikolojik gelişimin dışta bırakılmasına, bütünlüğün dış kurgulama ile sağlanmasına dayanır. Brecht tarafından geliştirilen bu biçimde amaç, izleyicinin sahnedeki olayların dışında kalarak kendisine gösterilenleri yargılamasını sağlamaktır. Geleneksel Türk tiyatrosu (Ortaoyunu, Karagöz-Hacivat, Meddah), Doğu Asya tiyatrosu da göstermecî tiyatro özelliği gösterir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Özel tiyatro topluluklarının bir bölümü yeni türlere yönelmiştir. Bunlardan Devekuşu Kabare Tiyatrosu²⁹ önemli bir yer tutar. Yine ilk kez ilerici toplumcu tiyatro toplulukları (I. Arena Topluluğu, AST, Dostlar Tiyatrosu, Halk Oyuncuları Birliği, Yenişehir Tiyatrosu Topluluğu, v.b.), politik tiyatro toplulukları (Halk Oyuncuları, Ankara Birliği Sahnesi, Devrim İçin Hareket Tiyatrosu, v.b.), İşçi Tiyatrosu ve sendikaya bağlı tiyatro topluluğu (Tiyatro TÖS) kurulur. Ülkemizde işçiye yönelen *sokak tiyatrosu* denemeleri bu yıllarda ilk kez gerçekleştirilir. Miting ve yürüyüşlerde gösteriler yapılır.

Brecht'in eserlerinin çoğunun Türkçeye çevrilmesi 1960'lı yıllardadır. Bu yılların sonlarında Bertolt Brecht'in bazı tiyatro eserleri bizde oynanmaya başlar. İlk olarak Brecht'in "*Carrar Ana'nın Silâhları*" sahnelenmiştir. Bunu "*Kural ve Kural Dışı*" ile "*Burjuva Düğünü*" izler. 1966 yılında Brecht'in *Sezuanın İyi İnsanı* adlı oyununun gösterimi sırasında tiyatroya saldırılır. Bu saldırı, daha sonraki tiyatrolara yapılacak saldırıların ilkidir. Bu olay sonrasında Muhsin Ertuğrul görevden alınır. Batı'da Piscator'un öncülüğünü yaptığı politik tiyatro, gittikçe önemini kaybetse de Brecht'e duyulan ilgi durmadan artmıştır.

Brecht tiyatrosu ile bizde o zamana kadar bir tarafa itilmiş *geleneksel Türk tiyatrosuna* yeni bir anlayış ile bakılmaya başlandı. Brecht'in, geleneksel Türk tiyatrosu gibi göstermecî ve açık biçimli tiyatro özelliği gösteren epik tiyatrosundaki oyunculuk anlayışı, ilüzyonu yok eden yabancılaşma, müzik, oyuncu ile izleyiciler arasındaki perdenin kalkması, seyirci ile diyalog, ilüzyonu engelleyen dekor vb. özellikler, Türk tiyatro adamlarının zaten bildiği şeylerdi. Bazı yazarlarımız Türk geleneksel tiyatro özelliklerinden hareketle orijinal yeni ürünler ortaya koymaya başladılar. Batı tiyatrosunun etkisi ile itibardan düşen geleneksel tiyatromuz yine Batılıların etkisiyle dikkate alınmaya başlamış oldu. Çağdaş tiyatro anlayışını benimseyen ilk yazarlarımız Haldun Taner ve Vasıf Ön-

²⁹Kabare tiyatrosu: Güncel siyasî konuları, toplumsal ve kültürel yaşamdaki yozlukları, şakayla karışık, iğneleyici bir dille taşıyan, toplum eleştirisi yapan şarkı, parodi, skeç, söylev, sözsüz oyun, şiir ve karikatürden kurulu, doğaçlamaya açık gösteri ve oyunların sahnelendiği, oyuncular ile izleyicilerin içli dışlı olduğu bir tiyatro türüdür.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

gören'dir. Onları diğer sanatçılar izler. Ancak Brecht oyunlarının ülkemizde sahnelenişinde bu oyunların tam olarak anlaşılma-đına, dramatik tiyatro anlayışının tesirinden kurtulamadığımızı şahit olunur. Günümüzde Brecht oyunlarının çevirilerinden başka uyarlamaları da yapılmaktadır. Meselâ Mehmet Akan, Brecht'in *Kafkas Tebeşir Dairesi* adlı oyununu, *Analık Davası* olarak uyarlamıştır. Yazar bu oyuna pek çok yerel motif, halk dansları, çalgılı sazlı bir müzik ilâve etse de içeriğine pek dokunmamıştır. Bazı yazarlar da Brecht'in oyunlarından esinlenerek yeni özgün oyunlar yazmaya başlamıştır.

1960'lı yıllarda oyun yazarlarımız yeni türler denemiş ve tiyatromuza taze bir soluk kazandırmışlardır. Haldun Taner, *kabare* türünün öncülüğünü yapar. 1950'li yılların başında yazdığı oyunlarında benzetme kurgu yöntemini benimseyen Taner'in, altmışlı yıllarda başlayan geleneksel tiyatrodan hareketle çağdaş bir sentez yakalama hareketi, 1970'li yıllarda yoğunlaşmıştır. Bertolt Brecht'in oyunlarında uyguladığı epik tiyatro yöntemlerinden, aynı zamanda ortaoyunu, Karagöz gibi geleneksel halk oyunlarımızın biçiminden yararlanmışır. *Ay Işığında Şamata* (1978), bu türün ilk örneklerindedir. Eğlendirici ve aynı zamanda düşündürücü olan epik oyunlarında yazar, ulusal olanı, evrensel düşünce ve sanat ölçüleri içinde ifade etmiştir. Taner, yazarlığının son döneminde şarkılı danslı kabare oyunları yazdı. *Vatan Kurtaran Şaban*, *Astronot Niyazi*, *Ha Bu Diyar*, *Yar Bana Bir Eğlence*, *Bu Şehr-i İstanbul ki*, *Dev Aynası*, *Hayırdır İnşallah* onun bazı oyunlarıdır. 1970'li yıllarda yaygınlaşan kabare tiyatrosunun en başarılı örneklerini o vermiştir. Yazar, kalıplaşmış değer yargılarını kıran ironik bakışıyla her zaman yenilikçi olmuş, hayata felsefi bir olgunlukla bakmış, iyimser bir tarih bilincine sahip olmuştur.

Altmışlı yıllarda Batı tarzında yazılmış müzikli oyunlara da rastlanır. Dormen Tiyatrosu'nun sergilediği *Sokak Kızı İrma* adlı müzikalin ardından özel ve ödenekli topluluklar oyun dağarcıklarında yerli-yabancı müzikli oyunlara yer verirler. Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı* ve *Zilli Zarife*, Turgut Özakman'ın *Bulvar*, Erol Günaydın'ın *Uy Balon Dünya*, Refik Erduran'ın *Direklerarası*, Sadık Şendil'in *Yedi Kocalı Hürmüz*, Melih Vassaf'ın *Kerem ile Nazlı* adlı eserleri başarılı yerli müzikli oyunlardır. *Üç Kuruşluk Opera*, *Dam-*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

daki *Kemancı*, *Öp Beni Kate*, *Pygmalion* da başarıyla sergilenen yabancı müzikaller arasında yer alır.

Yine altmışlı yıllarda geleneksel tiyatromuzun açık biçimi ve göstermecî tekniği ile epik tiyatronun yapısal benzerlikleri üzerinde durulur. Olayları genellikle mantıklı bir yapıya sahip, organik bir bütünlük gözetilen klâsik türdeki oyunların yerine, toplumcu- gerçekçi sanat anlayışını benimseyen oyun yazarlarımız, oyunlarında epik yöntemi uygulamışlardır. Bu yöntemde iç içe geçen olaylar yerine, küçük öykülerden oluşan ve yan yana dizilen olaylar vardır. Olaylar arası geçişi anlatıcılar sağlar ve oyun mesajları epizotlar (dilimler) arası söylenen şarkılarda verilir. *Keşanlı Ali Destanı*, *Sarıpınar 1914*, *Kanlı Nigâr*, *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı*, *Üç Karagöz Oyunu*, *Bozkır Dirliği* bu alanda üretilen eserlerdendir.

1960'lı yıllarda özel ve amatör tiyatro toplulukları, bir yandan hem biçim hem de içerik anlamında bir atılım gösteren kendi yazarlarımızın eserlerini, öte yandan da Batı'da aynı aylarda sergilenen öncü, yenilikçi, yeni tiyatro yapıtlarını büyük bir hızla seyirci karşısına çıkartırlar.

1960'lı yıllarda *bulvar komedisi* türündeki eserleri sahneleyen çok sayıda yeni topluluk kurulur. Dormen Tiyatrosu, Ayfer Feray - Nisa Serezli Tiyatrosu, Ayfer Feray Tiyatrosu, Nisa Serezli - Tolga Aşkîner Tiyatrosu, Birleşmiş Oyuncular Meydan Sahnesi, II. Arena Tiyatrosu, Altan Karındaş - Cenk Güner Topluluğu, Alpago Tiyatro, Gong Tiyatrosu, Mücap Ofluoğlu Tiyatrosu, GenAr Tiyatrosu'nda faaliyet gösteren bazı topluluklar bu türde oyunlara yönelmişlerdir.

Tiyatro topluluklarının popüler halk tiyatrosu özellikleri taşıyan geleneksel tiyatromuzun meddahlık geleneğinden, tuluat özelliğinden yararlandıkları görülür. Gönül Ülkü - Gazanfer Özcan Topluluğu, Nejat Uygur Topluluğu, Münir Özkul'un kurduğu kısa süreli topluluklar, Halk Tiyatrosu vb. bunlar arasındadır.

Bu yıllarda faaliyet gösteren Kadıköy İl Tiyatrosu ve Maltepe Küçük Komedi Tiyatrosu da oyun seçiminde komedi türündeki yerli ve yabancı yapıtlara yer veren topluluklardandır. Yine bu yıllarda *vodvil* türünü benimseyen çok sayıda yeni topluluk faaliyete geçer. Vahi Öz Topluluğu, Orhan Erçin Topluluğu, Aziz

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Basmacı ve Kenan Büke Toplulukları, İstanbul Başkent Tiyatrosu, Muzaffer Hepgüler Tiyatrosu bu topluluklardan bazılarıdır.

1970'li yıllarda toplumumuzda görülen çalkantılar, tiyatromuzu etkilemiştir. Pek çok sorun sahneye yansıtılmış, tartışılmış, çok canlı, çok hareketli bir tiyatro ortamı oluşturulmuştur. Yazarlarımız, olayların öne çıkarıldığı, toplumun iç karmaşasının ele alındığı eserler yazmışlardır. 1970'li yılların ideolojik ortamında tiyatromuza Sermet Çağan'ın 1965'te sahnelenen *Ayak Bacak Fabrikası* öncülük etmiştir. Toplumcu- gerçekçi sanat anlayışı ile Bertolt Brecht'in epik tiyatro kuramından etkilenilerek yazılan bu eserden sonra Vasıf Öngören, Oktay Arayıcı, Bilgesu Erenus bu akımın öncülerinden olmuşlardır. Vasıf Öngören, 1962 yılında Berlin'e gidip Tiyatro Bilimleri okumuş. İlk oyunu olan "Göç" ü 1965'te yazmıştır. 1966-1968'de ünlü oyunu, "*Asiye Nasıl Kurtulur?*"u verir. 1972-74'de "*Oyun Nasıl Oynanmalı?*"³⁰ yı yazar. Seyirciyle doğrudan iletişim kuran anlatıcılar ve epizotlar arasına yerleştirdiği şarkılarla epik tiyatro yöntemini çok başarılı bir şekilde uygular. Bu eserini *Almanya Defteri, Oyun Nasıl Oynanmalı* (1974), 1977'de "*Zengin Mutfağı*" oyunu izler. Hollanda'da kendi yetiştirdiği öğrencilerle oluşturduğu topluluk, Vasıf Öngören Tiyatrosu adıyla çalışmalarına devam etmektedir. Vasıf Öngören'in toplumcu- gerçekçi oyunları, Brecht'in epik-diyalektik anlayışı için birer uygulamadır adeta.³¹

B. Brecht'in epik tiyatro anlayışı ile geleneksel Türk tiyatrosunun açık ve göstermecî biçim özelliklerini birleştiren Oktay Arayıcı'nın *Seferi Ramazan Beyin Nafile Dünyası* (1970), *Bir Ölünün Toplumsal Anatomisi* (1976), *Rumuz Goncağül* (1982) oyunları geleneksel Türk tiyatrosundan etkilenilerek yazılmışlardır.

Bilgesu Erenus, toplumcu görüşün tiyatrodaki sesi olur. *El Kapısı* (1973), *Ortak* (1976), *Nereye Payidar* (1977), *İkili Oyun* (1978), *Kelaynaklar* (1982), *Güneyli Bayan* (1983), *Misafir* (1984), *Halide* (1986), *Arka Bahçe* (1993) oyunlarından bazılarıdır. Mehmet Türkkan'ın yabancı ülkelerin Türkiye üzerindeki oyunları ve em-

³⁰Vasıf Öngören, *Bütün Oyunları (Göç, Asiye Nasıl Kurtulur?, Oyun Nasıl Oynanmalı?, Zengin Mutfağı)*, Boyut Tiyatro Dizisi, İstanbul, 1991

³¹ Vasıf Öngören, a. g. e., s. 5-6.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

peryalist tutumlarını göstermeci biçimle ele alan *Bu Oyun Oynanmalı* (1972), Muzaffer İzgü'nün Zeki Göker'le yazdığı *Kara Düzen* (1974), *Yeniden Doğarız Ölümelerde* (1975) sömürüye dayanan bozuk düzeni işlerler.

Mehmet Akan, *Hamdi'de* (1971) tuluat tiyatrosuna göndermeler yapar.

Adalet Ağaoğlu, 1970'li yıllarda da gerçeklere sosyolojik açıdan bakar ve insanın dramını öne çıkarır. Kadın sorununa duyarlılık ile yaklaşmış, toplumun ekonomik, siyasî ve kültürel şartlarında ele almıştır. *Çıkış* (1970), *Kozalar* (1971), *Kahramanın Ölümü* (1973) gibi tek perdelik oyunlarında yeni biçimler dener. *Kendini Yazan Şarkı* (1971) *Sınırlarda*, *Sessiz Bir Adam* (1970) ile yazarlığını sürdüren Ağaoğlu, uzun bir aradan sonra *Duvar Öyküsü* (1992) ve *Çok Uzak Fazla Yakın* (1993) ile oyun yazarlığının zirvesine ulaşır.

1980'li 1990'lı yıllarda tiyatromuzda bir durgunluk görülür. Sansürlü yıllardır. Müzikli hafif oyunlar sahneye konur. Seyircinin tercihi de kendisini güldürecek oyunlardır. Bu yıllarda yeni oyun yazarlarımız pek yetişmez. Siyasî ortam, yasaklar, pek çok oyunun yazılmasına, oynanmasına, tartışılmasına fırsat vermemiştir. 1980'li yılların başında Hitler faşizminin sergilendiği *Arturo Ui'nin Yükselişi* adlı oyunun, Devlet Tiyatrolarında sahnelenmesi bakanlığı rahatsız eder. Dostlar Tiyatrosu'nda sahnelenen *Kafkas Tebeşir Dairesi* yılın önemli olaylarından olur.³² Ancak devrin baskıcı yönetimi, bu oyunların sahnelenmesinde yetkili tiyatro adamlarını görevlerinden alır. Tiyatrolara bazı yasaklamalar getirilir. 12 Eylül sonrası Devlet Tiyatroları ve İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları yönetimin uygulamalarından zarar görürler. Bazı sanatçılar da kendilerine bazı sansürler koyarlar. Bu sansür, yabancı oyun seçiminde de etkili olmuştur. 1980-1981 döneminde Amerikan özenticiliğinden kaynaklanan komediler, müzikaller sahnelenmeye başlar. *Hisseli Harikalar Kumpanyası* bu tür oyunlardandır. Bazı oyunlara da müzik ve dans katılarak bu türe uydu rulur. *Yedi Kocalı Hürmüz*, *Gol Kralı Sait Hopsait* bu türoyunlardandır. Meşhur Amerikan Müzikali *Hello Dolly* bize uyarlanarak seyirci karşısına çıkarılır. Batılı ünlü oyun yazarları-

³² "1980: Yılın Sanat Olayı", *Milliyet Sanat*, S. 15, 1 Ocak 1981, s.8-9.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

mızın bazı oyunları bu yıllarda sahneleme olanağı bulur. Bunlar: Peter Weiss'in *Saloz'un Mavalı*, Eougene Ionesco'nun *Kral Ölüyor*, Jozej Szajna'nın *İzler*, Goldoni'nin *İki Efendi'nin Uşağı*, W. Shakespeare'in *Kral Lear*, *Hamlet*, 12. Gece (1995); Gogol'un *Müfettiş* (1991), August Strindberg'in *Alacaklılar* (1998), Tom Kempinski'nin *Ayrılış* (2001), Jean Genet'in *Balkon* vb.

1980 sonrası Türk tiyatrosunda gelenekseli çağdaşlaştırma konusunda en özgün çizgiyi Ferhan Şensoy yakalar. "Ortaoyuncular" adlı tiyatro topluluğunu kuran Şensoy, *Ferhengi Şeyler* adıyla sahnelediği oyunlarında ana izleği belli bir yapıyı doğaçlama ve seyircinin tepkisine göre her gün farklı bir metin olarak sunar. *Şahları da Vururlar* müzikali oldukça beğeni kazanır. Kendi yazıp yönettiği ve oynadığı oyunlarıyla Ferhan Şensoy, kabare tiyatrosunun önemli temsilcilerinden olur.

1980'li yıllarda Türk tiyatrosuna Batı'da altmışlı yıllardan beri etkili olan absürt(uyumsuz, saçma)³³ tiyatro damgasını vurmuştur. Pek çok yazarımız bu türde eserler vermiştir. Aslında bu akımın Batılı öncü yazarları olan Ionesco, Albée, Anouilh, Beckett, Osborne, Jarry, Pinter, Adamov Arrabol gibi yazarlar, 1960'lı yıllardan itibaren Türk seyircisine tanıtılmıştır. Türk yazarları özellikle 1970'li yıllardan başlayarak bu alanda nitelikli yapıtlar ortaya koymaya başlamış, I. Arena Tiyatrosu, AST, Dostlar Tiyatrosu, Kent Oyuncuları gibi özel topluluklar bu yazarların eserlerine yer vermişlerdir.

1970-1980'li yıllarda klasik kurgulu ürünler veren usta yazarlarımız da daha sonraları soyut mekânlarda geçen mantık dışı olaylarla gelişen oyunlar yazmaya başlarlar. Uyumsuz tiyatro örnekleri olan bu oyunlar, yüzeysel gerçekçiliğe şartlanmış düşün-

³³ Absürt Tiyatro: (Saçma, anlamsız, uyumsuz tiyatro) Göreneksel burjuva dünyasının alışlagelmiş beylik değerlerine dayalı yaşam tarzına tepki olarak ortaya çıkmış, bir insanlık durumu olarak almış, dünya savaşlarının da yol açtığı psikolojik bunalımdan kaynaklanan kötümser, bilinemezci ve hiçlikçi dünya görüşü içinde insanın var oluşunu ve yaşamını mantıkdışı, saçma ve anlamsız olarak ortaya koymağa, insanlar arası iletişimin olanaksızlığını göstermeye çalışmıştır. Paradoksal, mantığa aykırı bir diyalog düzenini oyun dili haline getirmiştir. Beckett, Ionesco, Adamov Arrabol Batı'da başlıca temsilcileridir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

cemizin ufkunu açarken, oyunculuğumuza, sahne tasarımına yeni düzenlemeler getirmiştir. İnsanın yalnızlığını, gücünü sorgulayan oyunlar, bu dönemde yazılmışlardır. Melih Cevdet Anday'ın *Yarın Başka Bir Koruda*, *Dikkat Köpek Var*, *Ölümler Konuşmak İster*, *Müfettişler* adlı kısa oyunları (1972); Adalet Ağaoğlu'nun *Kozalar*, *Çıkış*, *Kahramanın Ölümü*; Sabahattin Kudret Aksal'ın *Kral Üşümesi* (1970), *Bay Hiç* (1980); Aziz Nesin'in *Bir İnsan Başı Üzerine Üç Sesli Üzüncü*, *Bir Kadın İçin Düet*, *Hazırol*, *Sen Gara Değilsin*, *Yaşasın Kavuniçi* (1979); Aydın Arıt'ın *Bal Sineği* (1965), *Beşgen* (1965), *Uçamayan Kuşlar Tutulur* (1973), Yılmaz Onay'ın *Karadul Efsanesi* gibi eserlerle Behçet Necatigil'in bu eğilime öncülük eden *Yıldızlara Bakmak*, *Kadın ve Kedi*, *Gece Aşevi* (1967), *Pencere* (1975) gibi radyo oyunları sahnelerimize yenilik getirmişlerdir.

1980 sonrası Türk oyun yazarlığının önemli bir bölümünü toplum sorunlarına ilgisini yitirmiş, kişiliğini kaybetmiş, kültürüne yabancılaşmış bireyin kimlik arayışını yansıtan oyunlar oluşturur. Refik Erduran'ın *Bunu Yapan İki Kişi*, Yılmaz Onay'ın *Sanatçı'nın Ölümü* gibi. Kimlik arayışını, baskıların yarattığı korkular, bunalımlar bağlamında işleyen bireyin karmaşık duygularına, iç hesaplaşmalarına eğilen uyumsuz oyunlar da yazılmıştır. Bilge Karasu'nun *Sevilmek*, Bilgesu Erenus'un *Acılar Şenliği*, Ferdi Merter'in *Bir Kadın Bir Erkek*, 12 Eylül döneminde zarar gören insanların düşlerini, anılarını dile getirirler.

1990'lı yıllar, bir önceki yılların karışık ortamından pek farklı değildir. Orta sınıfın gücü gittikçe azalır, Güneydoğu Anadolu'daki yıllardır sürüp giden anarşinin önlenememesi, adalet sisteminin doğru işleyememesi, işsizlik, toplumda umutsuzluk ve gelecek kaygısı doğurur. Kısa vadeli girişimler, serbest piyasa ekonomisi, fırsatları değerlendirip emeksiz kazanç elde etme, alın teri ve namusuyla çalışma ilkesini zedeler. İnsanımız değişen şartlarda hem kendine hem de topluma yabancılaşmıştır.

1991 yılında soğuk savaş döneminin sona ermesi, kapitalizmin bütün toplumlarda egemen oluşunun önünü açsa da, tiyatro buna on sene kadar direnç gösterebilmiştir. Aydın takımının içine düştüğü yalnızlık, toplumcu tiyatronun önünü tıkamıştır. Bu tikanıklık Avrupa tiyatrosunu yeni arayışlara itmiştir. Doğu/mistik kökenli oyunlara yönelik başlamıştır. Türkiye bu süreçten fazla-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

siyla etkilenmiştir. 1980 darbesinden sonraki gelişen süreçte, sol fikrin tamamen toplumdan silinmesi, toplumcu/çoğulcu tiyatral anlayışı yok etmiştir. Bu dönem içinde Mehmet Baydur, Tuncer Cücennoğlu gibi toplumcu geleneğe hâkim olmaya çalışan başarılı yazarlar görülmeye başlanır. Bu yıllarda bazı Türk yazarların oyunlarının Batı'da oynanmaya başladığına şahit olunur. Meselâ Tuncer Cücennoğlu'nun halk geleneğine dayalı *Çığ* oyunu dünyada ses getirmiştir.

1990- 2000 yılları arasında en çok eser veren yazarlarımız, Mehmet Baydur, Murathan Mungan, Tuncer Cücennoğlu, Sabahattin Kudret Aksal, Nezihe Araz, Orhan Asena, Erdoğan Aytekin, Recep Bilginer, Sabahattin Engin, Refik Erduran, Bilgesu Erenus, Mehmet Murat İldan, Yılmaz Karakoyunlu, A. Turan Oflazoğlu, Turgut Özakman'dır. Altmışlı yıllardan beri Türk tiyatrosuna klasik biçimde eserler veren Hidayet Sayın, kişinin kendine ve topluma yabancılaşması(*Parkta Kuru Yapraklar*-1991, *Düş Yüklü Bulutlar*-1994, *Ve Oyun Bitti*-1994, *Yaşamak Zamanı*-1998) ile evrensel konularda yazdığı bazı oyunlarında(*Umut Yolcuları*-2000, *Sessizliğin Çılgılığı*-1999, *Sam'ın Avucundaki Adam*-2005, *Fırtına Kadınlar*-2008) epik tiyatro biçim özelliklerini başarı ile uygular.³⁴ Günümüzde gelenekseli modernleştirme çabaları sürmektedir. Ancak 21. yüzyılda bu alanda çalışanların sayısı oldukça azalmıştır.

Son yılların uyumsuz tiyatro örneklerini veren önemli bir tiyatro yazarımız Mehmet Baydur'dur. Mehmet Baydur, kimlik arayışı sorununu, kişiliksizlik genelinde ve eleştirel bir bakışla yansıtan oyunların yazarı olup eserlerini seksenli yıllarda vermeye başlamıştır. *Limon* (1980) ile başladığı oyun yazarlığını, *Gün Gece / Oyun Ölüm, Yalnızlığın Oyuncakları, Kadın İstasyonu, Kuşluk Zamanı, Menekşe Korsanları, Aşk, Sevgi Ayakları, Tensing, Kutu Kutu, Çin Kelebeği, Güne Bakan Cam Kırıkları, Elma Hırsızları, Genel Anlamda Öpüşme, Lozan* ile sürdürmüştür. *Cumhuriyet Kızı* (1988), *Yangın Yerinde Orkideler* (1989), *Maskeli Süvari* (1990), *Düdüklüde Kıymalı Bamya* (1991), *Yeşil Papağan Limited* (1992) adlı oyunlarında kişiliksizliği ülkemizin az gelişmişlik sorunu bağlamında işler. Yazdığı yirmiden fazla oyunu ile seyirciyi hayata yeni bir gözle bakmaya,

³⁴ Müzeyyen Buttanrı, **Tiyatro İle Dopdolu Bir Yaşam-Hidayet Sayın ve Oyunları (İnceleme)**, Eser Matbaası, Eskişehir, 2008, s. 46-71.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

kalıplaşmış yargıların ötesinde düşünmeye, körelmiş zekâları açmaya çalışır. Her oyununda farklı konuları işler. Arayış içindeki toplumumuz insanının yaşamlarına bir anlam vermeye çalışmaktadır. Orijinal tipler, şaşırtıcı durumlar, ironik tavır ve felsefesiyle günümüz tiyatro edebiyatının en ünlü yazarı olmuştur.

Melih Cevdet Anday, *Yarın Başka Bir Koruda*, *Dikkat Köpek Var*, *Ölümler Konuşmak İster*, *Müfettişler* gibi kısa oyunlarıyla uyumsuz tiyatronun önemli temsilcilerinden olmuştur. İnsanoğlunun yaşam savaşına eğilmiş, bu savaşın iç ve dış konularını tanıyıp çözmeye çalışmıştır. Dış ve iç baskılar kıskacındaki insanın dramını çok canlı bir biçimde kurgulamıştır.

Necati Cumalı, *Mine*, *Derya Güllü*, *Aşk Duvarı*, *Tehlikeli Güvercin*, *Yeni Çıkan Şarkılar*, *Gömü* (1972), *Bakan Bekliyoruz* (1972), *Bir Sabah Gülerek Uyan*, (1990-1992), *Devetabanı* gibi oyunlarında törelerin, bürokratik engellerin, ideolojik şartlanmaların baskısı altındaki insanların dramını dile getirir.

Refik Erduran, yabancı hayranlığı, şöhret tutkusu, aydınların topluma yabancılaşması, sorumsuzluk, ahlâkî yozlaşma gibi temalarda ilgi çekecek biçimde ustalıkla kurguladığı *Tamirci* (1985), *Bunu Yapan İki Kişi*'de (1990) kahramanların iç dünyalarını, ruhsal durumlarını, bunalımlarını çarpıcı dramatik durumlar içinde yansıtır. *Madalyon* (1994), *Ramiz ve Jülide* (1995), *Halay* (1996), *Yemenimin Uçları* (1999), *Bahçemdeki Ayı* (2002) gibi eserleri ile alışılmadık durumları kurgulayarak izleyiciyi şaşırtan, güldürücü, düşündürücü eserler üretmektedir.

Turgut Özakman, daha sonraları yazdığı *Fehim Paşa Konağı* (1979), *Ah Şu Gençler* (1983), *Resimli Osmanlı Tarihi* (1983), *Bir Şehnaz Oyun* (1984) gibi eserlerinde hem epik tiyatronun birbirine anlatılarla bağlanan parçalı yapısını, hem de geleneksel halk tiyatrosunun göstermecî biçimini kullanmıştır. Dans ve müzikle zenginleştirilen bu oyunlar, tiyatronun kendine özgü oyun dilini bulmasını sağlamıştır.

Bugün Türk tiyatrosu Batı tiyatrosunu yakından takip eden konumunu sürdürmektedir. Eski Batılı oyunlar yeniden sahnelenirken, Batı'da çağdaş yazarların yeni oyunları yanında yeni tiyatro biçimlerini de sahnelerimize taşıyan tiyatro toplulukları vardır. 1980'li yıllardan sonra Batı'da tiyatrodaki başlayan kriz,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

1990'lı yılların başında biçim ve içerik bakımından yeni çağdaş oyunların doğmasına da neden olur. Bu yıllarda bir grup genç yazar, (Antony Neilson, Sarah Kane, Mark Ravenhill vb.) İngiltere'de yeni bir oyun türü sahnelemeye başlarlar. "In-yer Face" adı verilen bu tür, 2000'li yıllarda tiyatrodaki yeni bir patlamaya neden olur. Britanya'da bu adla ortaya çıkan tiyatro, dilimize "Suratına Tiyatro" adıyla tercüme edilmiştir.³⁵ 50-200 kişilik küçük salonlarda, seyircinin dizi dibinde, gözü önünde oynanan bu oyunlar, mekânsal yakınlığı da ifade etmektedir. "Suratına tokat atmak, tükürmek" gibi çeşitli ifadelerle hakareti, şiddeti, aşağılamayı, küçük düşürmeyi çağrıştırmaktadır. Oyun replikleri, tiratlar, olay örgüsü nedeniyle dili oldukça müstehcendir. Keskin, acı ve kasvetli kırılmalı gösteren sahne imgeleri, masum kurbanlardan çok suç ortaklarını tercih eden karakter tanımı ve perde arası verilmeksizin süren doksan dakikalık yapısıyla suratına tiyatro, diğer tiyatrolardan kolayca ayırt edilir. Yoğunluk, maksatlı acımasızlık ve aşırılığa insafsızca bağlılık, suratına tiyatroyu tanımlar. Bu tiyatronun popüler kılınmasında Philip Ridley ve Phyllis Nagy gibi çağdaş iki yazar etkili olmuştur. Bu tiyatro seyirciyi mesajı alıncaya kadar silkelemeye devam eder. Şok taklitlere başvurur ve şoke eder. Çünkü seyircinin alışık olduğundan çok daha cesur veya deneyseldir. Tabuları devirir, yasak olandan söz eder, rahatsızlık yaratır. Karakterleri söz edilmemesi gereken konular hakkında konuşur, kıyafetlerini çıkarır, cinsel ilişkiye girer, birbirini küçük düşürür, hoş olmayan duyguları deneyimler ve aniden vahşileşirler. Seyircileri tepki vermeye zorlarlar. Şok, seyircinin alışlageldiği bakışını tedirgin eder. Aşırılığın estetiği kullanılır. Saldırganlık apaçaktır. Kim olduğumuzu anlatmak için kullandığımız ayrımlara meydan okur. İnsan / hayvan; temiz / kirli; sağlıklı / sağlıksız; normal / anormal; iyi/kötü; gerçek/yalan; haklı/haksız vb. Suratına tiyatro bizi sürekli çok acı verici, ürkütücü, nahoş ya da şiddetli olduklarından, normalde kaçınacağımız duyguları ve fikirleri irdelemeye zorlar.³⁶ Türkiye'de bu tiyatro örneklerini DOT, Ve Diğer Şeyler Topluluğu,(VEDDST), Talimhane Tiyatrosu, Altıdan Sonra Tiyatro, Tiyatro Z, Yeni Kuşak Tiyatro ve Tiyatro

³⁵ Aleks Sierz, In-Yer-Face "Suratına Tiyatro", Çev.: Selin Giril, Mitos Boyut Yayınları, I. Baskı, İstanbul, Ekim 2009, 320s.

³⁶ Aleks Sierz, *age*, s. 5-21.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Oyunevi gibi topluluklar sahnelerken, kendileri de bu tür çağdaş ürünler vermektedirler. Wolfgang Borchert'in *Kapıların Dışında'sı*, Antony Neilson'ın *Sansürcü'sü*, Philip Ridley'nin *Kürklü Merkür'ü* vb.³⁷ Bazı oyunlar da Türkçeye çevrilmeye devam etmektedir.

Türkiye'de Batı tiyatrosunun etkisini Devlet Tiyatrolarında, şehir tiyatrolarında ya da özel tiyatrolarda oynanan oyunlara bakarak da görmek mümkündür. Her yıl 1 Ekimde perdelerini açan Devlet Tiyatroları, 1960'lı ve 1970'li yıllarda 34 yerli, 118 yabancı, on tane de çocuk oyunu sergilerken, 2001-2002 yıllarında Devlet Tiyatrolarında sergilenen 77 oyundan yabancılara ait oyunların çoğu Euripides, Aristophanes, Shakespeare, Brecht, Ienoso gibi dünya tiyatrosunun duayenlerine aittir. 2007-2008 sezonunda 63 yeni oyun sergilenmesi uygun görülmüş olup bunların 36'sı Türk, 27'si yabancı yazarların oyunlarıdır. 2008-2009 sezonunda ise 24 yerli oyuna karşılık 23 yabancı, 10 çocuk oyunu olmak üzere toplam 57 yeni oyun oynanması uygun görülmüştür.

1980-1990 Yıllarında Oynanan Bazı Yabancı Oyunlar

1980-1981 sezonunda Yedi Tepe Tiyatrosu'nda Dario Fo'nun *Bir Anarşist'in Kaza Sonucu Ölümü*, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosunca sergilenen Jean Poiret'in *Çılgınlar Kulübü*, Michel Vincento Gazzo'nun *Morfin* adlı oyunları ilgi görür. Kent oyuncuları başarılı Türk oyunu bulamadıkları gerekçesi ile *Babalar ve Oğullar*, *Vişne Bahçesi*, *Karar Kimin ve Jan'ın İçyüzü* oyunlarını repertuarına alırken Levent Kırca bir Fransız oyunu olan *Yürü Ya Kulum* adlı oyunu seçer. Sofokles'in *Antigone*, E. Rables'in *Montserrat*, Shakespeare'in *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'ndan çevrilen *Bahar Noktası*, David Conville yönetiminde *Bir Yaz Gecesi Rüyası* ile aynı zamanda sahnelenmiştir. Ankara Halk Tiyatrosu, Gogol'un *Bir Delinin Günlüğü*'nü oynarken, Devlet Tiyatrolarında iki çeviri eser sahnelenir: Shakespeare'in *Kral Lear* ve Moliere'in *Tartuffü*. Yine çeviri oyunlardan Lorca'nın *Bernarda Alba'nın Evi*, Arthur Miller'in *Bütün Oğullarım*, Curzio Malaparte'nin *Kadınlar da Savaşı Yitirdi*, Paul Zindel'in *Kadife Çiçekler'i*, A. Strindberg'in *Baba*, Aleksey

³⁷ Aleks Sierz, *age*, s. 7

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Arbuzov'un *Eski Usul Komedyası* oyunları bu sezonun yabancı oyunlarıdır.³⁸

1981-1982 sezonunda yeni yabancı oyunlardan Çehov'un *Teklif*, ve *Ayı*, Henrik İbsen'in *Yaban Ördeği*, Nikolai Erdman'ın *İntihar*, Willy Russel'in *Rita*, Eugene Ionesco'nun *Kel Şarkıcı*, *İki Kişilik Hırgür*, Giraudoux'nun *Truva Savaşı Olmayacak*, Oliver Goldsmith'in *Yanlış Yanlış Üstüne*, Feydau'nun *Avanak*, Howard Lindsay'ın *Baba Evinde Hayat*, Simon Kaufman'ın *Öteki Dünyaya*, Moss Hart'ın *Götürecek Değilsin Ya*, Emilyn Williams'ın *Ekinler Yeşerince*, Amedeus Peter Yeldham'ın *İpteki Kuşlar*, John Patrick'in *Aceleci Kalp*, *Cyrano*, *Harold ile Maude*, Labiche'nin *Hasır Şapka* özel ve devlet tiyatrolarında sahnelenerek diğer yabancı oyunlara eklenir.³⁹

1982-1983 sezonunda *Cyrano de Bergerac*, Klaus Mann'ın *Mefisto*, Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*, Büchner'in *Woyzeck*, Wibberley'in *Kükreyen Fare*, Brecht'in *Yedi Ölüm Günahı*, Maax Frisch'in *Yine Başladılar Şarkılarına*, Loleh Bellon'un *Daha Dün Gibi*, Vaclav Havel'in *Görüşme*, *Kutlama*, *Çağrı* adlı üç kısa oyunu, Casona'nın *Yedi Balkonlu Ev*, Goldoni'nin *İki Efendinin Uşağı*, H. İbsen'in *Rosmersholm*, A. Strindberg'in *Hayaletler Sonatı*, Pristley'in *Hafta Başı*, Jean Conel'in *Kralın Kısrığı*, özel ve devlet tiyatrolarında oynanan bazı yabancı oyunlardır.⁴⁰

Şehir Tiyatrolarının başında bulunan Vasfı Rıza Zobu, yerli oyunlara öncelik vereceğini beyan etmiş olmasına rağmen 1982-1983 döneminde on beşi bulan çeviri uyarlama eserlerinin yanında sahnelenen yerli oyun sayısı dördütdür.⁴¹ 1983 döneminde Devlet Tiyatrolarında yönetim değişikliği olur ve 1984 tiyatro mevsimine Turgut Özakman ile girilir. Ağırlığı yerli oyunlara vererek yerli yazarların kendi oyunlarını Devlet Tiyatrolarında çok

³⁸ Selma Tükel, "Seyir Başlıyor", **Hürriyet Gösteri**, S. 11, Ekim 1981, s. 46-47

³⁹ Tahir Özçelik, "İstanbul Devlet Tiyatrosu", **Milliyet Sanat**, S. 39, 1 Ocak 1982, s. 46

⁴⁰ Atila Sav, "Yeni Dönem Yeni Bir Süreci de Birlikte Getiriyor", **Milliyet Sanat**, S: 58, 15 Ekim 1982, s. 13-14

⁴¹ Tahir Özçelik, "Sona Eren Bir Tiyatro Mevsimine Toplu Bakış", **Çağdaş Eleştiri**, S: 6, yıl: 2, Haziran 1983, s. 40

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

ve sık oynatma isteğini de yerine getirmiş olur.⁴² Özakman yazarlara millî piyes yazmaları konusunda bir de çağrıda bulunur.⁴³

1983-1984 sezonunda özel tiyatrolarda Dostoyevski'nin *Budala*, T. Williams'ın *Arzu Tramvayı*, Ted Allen'in *İkiz Kardeşim David*, Schirer'in *Orkestra*, Camus'un *Caligula*, Robert Bolt'un *Yalnız Adam* çevirileri ile bazı uyarlamalar sahnelenir.

1984-1985 döneminde Goldoni'nin *Otelci Kadın*, Brian Clark'ın *Karar Kimin*, Beckett'in *Godot'yu Beklerken*, Novel Coward'ın *Özel Hayatlar*, E.de Flippo'nun *Komedi Sanatı*, J. Steinbeck'in *Fareler ve İnsanlar*, P. Shaffer'ın *Amadeus*, N. Marsha'nın *İyi geceler Anne*, M. Medoff'un *Sessizliğin İçinden*, A. Gelman'ın *Yüzyüze*, W. Shakespeare'in *Julius Caesar*, A. Miller'in *Bedel* oyunları Devlet Tiyatrolarında sahnelenir.⁴⁴ Bu yıllarda özel tiyatroların repertuarlarında yerli oyunların çoğunlukta olduğu görülür. Bunda özel tiyatrolara devlet yardımının şartlarından biri olan yerli oyun oynama zorunluluğunun etkili olduğu söylenebilir. 1985 yılında Devlet Tiyatroları dünya klasiklerini repertuarlarına alarak oynamaya devam ederler. Yönetmenlerin bu yıllarda kendi yorumlarını kattığı, hatta klasik tragedyaaların modernize edilerek çağdaş yorumlarla yeniden sahnelendiği görülür.⁴⁵ İstanbul Şehir Tiyatrosu, yerli oyunlardan çok yabancı oyunları listesine alır. Aynı yıl Milano'da bir vodvile dönüştürülerek sahnelenen Anton Çehov'un "*Deli Bal*" oyunu bizde de oynanır.⁴⁶ David Hare-Howard Brenton ikilisinin yazdığı *Gazete-Gazete*, İbsen'in *Nora*, Shakespeare'in *Antonius* ve *Cleopatra* oyunlarına yer verilir. Devlet Tiyatroları dünya klasiklerini repertuara alarak oynamayı sürdürür. Shakespeare'nin *Hırçın Kız*, Pavel Nil'in *İlk Evlilik*,

⁴² Ayşegül Yüksel, "Devlet Tiyatrolarında Özakman Dönemi", *Milliyet Sanat*, S: 160, 15 Ocak 1987, s. 14

⁴³ Tahir Özçelik, "Özakman: Her Derdin Devası, İyi Oyun", *Milliyet Sanat*, S: 171, 1 Temmuz 1987, s. 51

⁴⁴Devlet Tiyatrolarında Oynanmış Oyunların Bibliyografyası(1983-1986), D.T. İç Eğitim Dizisi, C. 5, Ankara, 1988, s. 434-463

⁴⁵ Atila Sav, "Martı", *Milliyet sanat*, S: 141, 1986, s. 45

⁴⁶ Tahir Özçelik, "Deli Bal", *Milliyet Sanat*, S: 139, 1 Mart 1986, s.

Tennessee Williams'ın *Gençliğin Tatlı Sesi*, Max Frisch'in *Andora*, Gogol'un *Müfettiş*, L. Ossowski'nin *Tam Rolünde*, F. Dürrenmatt'ın *Fizikçiler*, J. Murell'in *Anılar*, A. Çehov'un *Martı*'sı oynanan yabancı oyunlardır.⁴⁷

1985-1986 tiyatro sezonunda özel tiyatrolarda Sergev Kokovki'nin *Beş Yol*, Barry Collins'in *Yargı* oyunlarını sahnelediği görülür.

1986-1987 tiyatro sezonunda Devlet Tiyatroları yerli oyunlara ağırlık verir. Yabancı yazarlardan Vercos'un *İnsanlar ve Hayvanlar*, Alexander Galin'in *Gidiş-Dönüş*, Ioesco'nun *Gergedan*, Çehov'un *Bir Evlenme Teklifi* ve *Sayfiye'de Yaz*, G.B. Shaw'un *Ermiş Jeanne*, R. Thomas'ın *Sekiz Kadın*, A. Arbuzov'un *Söz Veriyorum*, N. Coward'ın *Ruhlar Gelirse* oyunları da sahnelerde yer alır.⁴⁸ Özel tiyatrolarda da Henrik İbsen'in *Bir Halk Düşmanı*, Maksim Gorki'nin *Sonuncular*, Barry Collins'in *Yargı*, Brecht'in *Bay Puntila ve Uşağı Matti*, Brecht şiirlerinden oluşturulan *Ben Bertolt Brecht*, Arnold Wesker'in *Kökler*, Athol Fugard'ın *Mekke Yolu*, Tom Stoppard'ın *Gerçek Düşünce*, Pierrrrretta Bruno'nun *Ellisinden Sonra*, Gyome Roux'un *Mavi Portakal*, Pavel Kohot'un *Belki de Hamlet*, Dorio Fo'nun *Bir Anarşist'in Kaza Sonucu Ölümü*, Barillet ve Gredy'nin *Taçsız Kraliçeler*, Franz Kafka'nın *Değişim* oyunları da özel tiyatrolar tarafından sahnelenir.⁴⁹ Bu sezon ödenekli tiyatrolarda da yabancı oyunlara yer verilir. *Medea*, *Vişne Bahçesi*, Henricht Böll'ün *Katharina*, Blum'un *Yitirilen Onur'u*; Claude Magnier'in *Döne Döne*, Ruzzante'nin *Çulsuzlar*, Hiavata: *Bir Kızilde-rili Efsanesi* oyunları oynanmaya devam eder.⁵⁰

Turgut Özakman'ın Devlet Tiyatrolarından istifa ettiği Ocak 1987'de bu kurumda oynanan yerli oyun oranı %60'ın üzerindedir.

⁴⁷Devlet Tiyatrosunda Oynanmış Oyunların Bibliyografyası(1983-1986), s. 463-492

⁴⁸Devlet Tiyatrosunda Oynanmış Oyunların Bibliyografyası(1983-1986), s. 463-492

⁴⁹ Zeynep Oral, "Yeni Mevsimde Tiyatro: Mutlu Buluşmalara...", *Milliyet Sanat*, S: 153, 1 Ekim 1986, s. 2-7

⁵⁰ Zeynep Oral, "Yeni Mevsimde Tiyatro: Mutlu Buluşmalara...", *Milliyet Sanat*, S: 153, 1 Ekim 1986, s. 2-7

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

1987'de Devlet Tiyatroları Franz Xaver'in *İnsan Meier*, Michel Tremplay'in *Dört Kız Kardeş*, Neil Simon'un *Tuhaf İkili*, *Venedik Taciri*, Medea, *Ayyar Hamza* oyunlarını sahnelerden İstanbul Şehir tiyatrosu Katharina Blum'un *Çiğnenen Onur'u*, Vişne Bahçesi, Sam Shepard'ın *Vahşi Batı*, *İki Efendi'nin Uşağı*, Aristophanes'in *Kuşlar* oyunları sahne alırken 1988'de Aleksandr Gelman'ın *Biz Aşağıda İmzası Olanlar*, Oleg Yefremov ile Aleksandr Kalyagin ortak yönetiminde sahnelenir.⁵¹

1987-1988 sezonunda Devlet Tiyatrolarında Goldoni'nin *İzmirli Ali Çelebi Venedik'te Oyuncu Seçiyor*, N. Simon'un *Bir Tuhaf İkili*, P. Ustinov'un *Ellerimin Arasındaki Hayat*, E. Albee'nin *Kıl Payı*, E. De Filippo'nun *Büyük Büyü*, Alan Ayckbourn'un *Bir Kadın, Bir Düş, Bir Oyun*; Georges Aсталos'un *Matmazel Helsinki*, Koestler'in *Gün Ortasında Karanlık* oyunlarını sahneye kor.⁵² Özel tiyatrolarda Athol Fugard'ın *Çift Kanat*, G. Arout'un Çehov'un hikâyelerinden uyarladığı *İnsan Denen Garip Hayvan*, Brecht'in *Bay Puntila ile Uşağı Matti*, Sean O' Casey'in *Silâhşörün Gölgesi*, Klaus Mann ve Ariane Mnoughkine'in *Mefisto*, *On İkinci Gece*, Barillet-Grady ikilisinin *Hollywood Bulvarı* adlı oyunlarıyla bazı uyarlamaları oynar.⁵³

1988'de Devlet Tiyatrolarına bir yenisi (Diyarbakır) daha eklenir. Oynanan oyunların sayıları artarken, yerli oyunlarının sayısının az olduğu yönünde şikâyetler görülür. Halkın yerli oyunlara yatkınlığı düşünüldüğünde bu sayının artırılması gerektiği görüşü kabullenilir. Yeni oyun seçmek yerine eski yazarların bilinen oyunlarının tekrar edildiği dikkat çeker.

1988-1989 sezonunda Şehir Tiyatrolarında hemen hemen hiçbir yeni oyuna rastlanmaz. Özel tiyatrolarda da yine yabancı oyunlar ön plândadır. Athol Fugard'ın *Sarı Sabır Çiçeği*, *Van Gogh*, *Papaz Kaçtı*; Barry Collins'in *Yargı* oyunları en iyi yabancı oyunlardandır. Devlet tiyatrolarında B. Brecht'in *Üç Kuruşluk Opera*, Howard Fast ve Mino Roli'nin *Sacco ile Vanzetti* oyunları sahnele-

⁵¹ Zeynep Oral, "Perdeler Açılıyor", *Milliyet Sanat*, S: 177, 1 Ekim 1987, s. 5-6

⁵² Atila Sav, "Yeni Tiyatro Dönemine Girerken Başkent Tiyatroları", *Milliyet Sanat*, S: 177, 1 Ekim 1987, s. 7-10

⁵³ Zeynep Oral, "Perdeler Açılıyor", *Milliyet Sanat*, S: 177, 1 Ekim 1987, s. 2-6

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

nirken bu sezon ilk kez Rüstem Batum ile ülkemize giren “stand-up comedy” ile karşılaşırız.

1989-1990 sezonunda Devlet Tiyatrolarında eski oyunlar yanında L. Bernstein’in *Batı Yakası Hikâyesi*, Çehov’un *Üç Kız Kardeş*, Shakespeare’in *Bir Yaz Dönümü Gecesi Rüyası*, Goldoni’nin *İki Efendinin Uşağı*, Mrozek’in *Sığıntılar*, Aurel Baranga’nın *Kamuoyu seyirci ile buluşur*. Atila Sav’ın da dediği gibi bu sezon yerli oyunlar ağırlıktadır.⁵⁴ Özel tiyatrolar da *Suçsuzlar*, Pierrtte Bruno’nun *Pepsi*, *Yargı*, Brecht’ten uyarlanan *Halkın Ekmeği*, Dario Fo’nun *Bir Anarşistin Kaza Sonucu Ölümü* oyunlarını sahnelerken genelde halkı eğlendirecek oyundan yana tavır sergilerler.

Görüldüğü gibi doksanlı yıllara kadar yabancı eserlerin sayısı, yine yerli eserlerin sayılarından çok olmuştur. Bu konu zaman zaman gündeme geldiyse de yeni, başarılı oyun yazarlarımızın çıkmadığı konusunda görüşler ileri sürülmüştür.

Yazarlarımızın Batı eserlerinden yaptığı çeviri ve adapteler Türk sahnesinde yerini almışsa da halkın henüz bu oyunlara ilgisi tam olarak uyandırılmamıştır.

1990’lı yıllara gelindiğinde Devlet Tiyatroları’nda yayınlanan pek çok yabancı oyun arasında dünya tiyatrosunun başyapıtlarına giderek daha az yer verildiği görülür. “Devlet Tiyatrolarının tümünde sergilenen klasik oyunlar Aristophanes’in *Lysistratea*, Euripides’in *Troyalı Kadınlar*, *Bakhalar*, Aiskhylos’un *Oresteia*, Shakespeare’in *Kral Lear*, *Macbeth*, *Hırçın Kız*, *Bahar Noktası*, *Beğendiğiniz Gibi*, *Venedik Taciri*, *Jül Sezar*, C. Marlowe’un *Dr. Faustus*, Moliere’in *Tartuffe ve Cimri*; çağdaş oyunlardan Bertolt Brecht’in *Arturo Ui’nin Önlenebilir Yükselişi*, *Üç Kuruşluk Opera*, *Kafkas Tebeşir Dairesi*, *Galilei’nin Yaşamı*, John Arden’in *Çavuş*, Musgrave’in *Dans’ı*, Peter Shaffer’in *Amadeus*, Arnold Wesker’in *Dört Mevsim*, Edward Albee’nin *Kim Korkar Hain Kurttan*, Athol Fugard’ın *Ada*, İstvan Örkenny’nin *Kedi Oyunu*, Friedrich Durrrenmatt’ın *Uyarca*, Georde Orwell’in oyunlaştırılan *Hayvan Çiftliği*, Steinbeck’in *Gazap Üzümleri*, Samuel Beckett’in *Godot’yu Beklerken*, Jean Genet’nin *Hizmetçiler*, Vaclav Havel’in *Görüşme-*

⁵⁴ Atila Sav, “Devlet Tiyatrolarında Bu Mevsim, Yerli Oyunlar Ağırlıkta”, *Milliyet Sanat*, S: 225, 1 Ekim 1989, s. 9-10

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Kutlama-Çağrı, George Tabor'nin *Bir Casusa Ağıt* gibi oyunların Devlet Tiyatrolarının repertuarında yer alması da bu ödenekli kurumun Batı dünyasının önde gelen modern oyunlarına tümüyle uzak durmadığını göstermiştir.⁵⁵

1990-2000'li Yıllarda Devlet Tiyatrolarının Oyun

Repertuarı

1990-1991 sezonunda yedi ilde yirmi bir sahnede oynanması düşünülen 52 oyundan 30'u yerli, 22'si çeviri, 1991-1992 yıllarında 50 oyundan 26'sı Türk yazarına aitken, 20'si çeviri, dördü de çocuk oyunudur. 1992-1993 sezonunda 56 yeni oyundan 29'u Türk yazarların, 27'si yabancı yazarların oyunudur. 1993-1994 sezonunda yeni bir oyun olan *İzler*, oyunun yazarı olan Joseph Szajna tarafından sahneye konur. Bu sezonda altı yabancı oyuna karşılık altı yerli oyun, Ankara Devlet Tiyatrolarında sahnelenir. Aynı sezonda İzmir, Adana-Mersin ve Bursa'da iki yabancı, iki yerli oyun, Diyarbakır'da bir yerli iki yabancı oyun, Antalya'da iki yerli oyun sahnelenmiştir. 1995-1996 sezonunda Ankara Devlet Tiyatrolarında gösterime giren on bir yeni yapımın beşi Türk yazara, altısı yabancı yazara aittir. 1995-1996 sezonunda Devlet Tiyatroları 8 merkezde 20 sahnede 21'i yerli 14'ü çeviri olmak üzere 35 oyun sahneler. Ankara Devlet Tiyatroları'nda sekiz sahnede gösterime giren yeni oyunların ikisi yabancı altısı yerli yazara aittir. 1995-1996 sezonunda Ankara Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenen 21 oyundan 15'i yerli yazara, 6'sı yabancı yazara aittir. 1997-1998 sezonunda 10 yeni oyunun dördü yerli, altısı yabancı yazara aittir. 1998-1999 sezonunda yeni sekiz oyunun üçü yerli, beşi yabancı yazarındır. 1999-2000 sezonunda Ankara Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenen yeni oyunların dördü çeviri, ikisi yerli yazara aittir.⁵⁶

⁵⁵ Sevda Şener, *Cumhuriyetin Yetmiş Beşinci Yılında Türk Tiyatrosu*, s. 239

⁵⁶ Bu bilgiler, *Milliyet Sanat Dergisi*'nin her yıl 1 Ekim tarihinde çıkan sayılarında yer alan "Perdeler Açılıyor" başlıklı Ankara ile ilgili tiyatrolar hakkında bilgiler veren Atılâ Sav'ın yazılarından alınmıştır. 1 Ekim 1990'dan itibaren çıkan sayılar: 249, 297, 321, 345, 369, 393, 441, 455 olup, 273, 417 sayıları elde edilememiştir.

Bu bilgiler Türk tiyatrosunda hâlâ yabancı eserlerin sayısının yerli eserlere denk, ya da daha fazla olduğunu göstermektedir.

2000-2010 Yıllarında Devlet Tiyatrolarında Oynanan Yerli ve Yabancı Oyunlar

Devlet Tiyatroları'nda 2000-2010 yılları arasında oynanan yerli ve yabancı oyunlara baktığımızda, yabancı oyun sayısı en az yerli oyun sayısının yarısı kadar olmuştur. Ancak yabancı oyun sayısı daima yerli oyun sayısının altında kalmıştır. Bu da bir önceki on yıla göre yerli eserlerin lehine bir değişme olduğunu göstermektedir. Yabancı oyunların sayısı yine de azımsanmayacak kadardır. Yıllara göre sayıları şöyle tespit edilmiştir:⁵⁷

2000-2001 sezonu: Yabancı oyun sayısı 41, yerli oyun 68

2001-2002 sezonu: Yabancı oyun sayısı 41, yerli oyun 52

2002-2003 sezonu: Yabancı oyun sayısı 41, yerli oyun 62

2003-2004 sezonu: Yabancı oyun sayısı 55, yerli oyun 70

2004-2005 sezonu: Yabancı oyun sayısı 45, yerli oyun 54

2005-2006 sezonu: Yabancı oyun sayısı 51, yerli oyun 66

2006-2007 sezonu: Yabancı oyun sayısı 45, yerli oyun 44

2007-2008 sezonu: Yabancı oyun sayısı 33, yerli oyun 46

2008-2009 sezonu: Yabancı oyun sayısı 52, yerli oyun 63

2009-2010 sezonu: Yabancı oyun sayısı 49, yerli oyun 81

2000'li yıllarda Devlet Tiyatroları tarafından sahnelenen oyunlara örnek olması bakımından 2008-2009 sezonunda değişik illerdeki Devlet Tiyatroları sahnelerinde oynanan oyunların detayı şöyledir:

⁵⁷ Bu sayılar, Devlet Tiyatrolarının kuruluşundan bu yana oynadığı yerli ve yabancı eserleri gösteren tablosundan sayılarak temin edilmiştir. (<http://www.devtiyatro.gov.tr/web/dramaturgi.html/>) 10 Nisan 2010

Yerli Oyunlar:

H.Can Utku'nun *Adviye*, Fikret Terzi'nin *Akıllı Soyтары*, Ömer Seyfettin'in *Asilzadeler*, Ali Bey'in *Ayyar Hamza*, Raşit Çelikezer'in *Bavul Hikayesi*, Murathan Mungan'ın *Bir Garip Orhan Veli*, Turgut Denizer'in *Büyüyünce Ne Olacaksın*, İbnürrefik Ahmet Nuri'nin *Ceza Kanunu*, Ayhan Akalın'ın *Cıbil Kurt*, Harun Özer'in *Çirkin Prenses ile Şişko Prens*, Civan Canova'ın *Düğün Şarkısı*, Işıl Kasapoğlu'nun *Dünyanın Eski Zamanlarında*, Gökhan Aktemur'un *Düşlerim Benim*, Ender Çakmak'ın *Düşmanla Sevişenler*, Şirin Aktemur Toprak'un *Ex-Press*, Ahmet Mithat Efendi'nin *Felatun Bey ile Rakım Efendi*, Meltem Yıldırım'ın *Fesleğen Çıkmazı*, Suat Deriş'in *Fosforlu Cevriye*, Civan Canova'nın *Ful Yaprakları*, Özen Yula'nın *Gayri Resmi Hürrem*, Dinçer Sümer'in *Gecenin Kulları* (Gece), Turan Oflazoğlu'nun *Genç Osman*, Ali Bey'in *Geveze Berber*, Erhan Gökgücü'nün *Giordano Bruno*, Nedim Buğral'ın *İki Bavul Dolusu*, Yılmaz Onay'ın *Kara Kedi Geçti*, Ulviye Bursa'nın *Keloğlan Keleşoğlan*, Ulviye Bursa Karaca'nın *Kırmızı Başlıklı Kız*, Hakan Güven'in *Kırmızı Şapkalı Kurt*, Füzuzan'ın *Kış Gelmeden*, Ali Bey'in *Kokona Yatıyor*, Güngör Dilmen'in *Kurban*, Nezihe Araz'ın *Kuvay-ı Milliye Kadınları*, Ulviye Bursa'nın *Küçük Bir Mucize*, Selim Gürata - Rumen Stefanov Racev'in *Masallar-Türküler*, Bilgesu Erenus'un *Misafir*, Aziz Nesin'in *Ne Dersin Azizim ? (Tam Aziz Nesinlik)*, Özer Tunca'nın *Oyunun Adı Külkedisi*, Tülay Güngör'ün *Öğretmenin Judosu (Işık Öğretmen)*, Teodor Kasap'ın *Pinti Hamit*, Cahit Atay'ın *Pusuda*, Turgut Özakman'ın *Resimli Osmanlı Tarihi*, Oktay Arayıcı'nın *Rumuz Goncagül*, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, Fakir Baykurt'un *Sakarca*, Orhan Asena'nın *Simavnalı Şeyh Bedrettin*, Nazım Hikmet'in *Şu 1941 Yılında*, Behiç Ak'ın *Tek Kişilik Şehir*, Savaş Dinçel'in *Uçurtmanın Kuyruğu*, Orhan Kemal'in *Üç Kağıtçı*, Feyzullah Arslan-Nermin Ertürkmen'in *Yarınlara Geç Kalmadan*, Semih Sergen'in *Yunus Dürür Benim Adım*, Tuncer Cücenoglu'nun *Ziyaretçi*.

Yabancı Oyunlar:

Sam Shepard'ın *Aç Sınıfın Laneti*, Jean Claude Carriere'in *Akıl Defteri*, Jaroslav Hasek'in *Aslan Asker Chveik*, Aristophanes'in *Barış*, Sam Bobrick'ın *Baş Belası*, David Gieselmann'ın *Bay Kolpert*,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Jean Baptiste Racine'in *Bayazıt*, Dario Fo'nun *Bir Anarşistin Kaza Sonucu Ölümü*, Woody Allen'in *Bir Daha Çal Sam*, Gogol'un *Bir Delinin Hatıra Defteri*, Staffan Göthe'nin *Bir Şubat Gecesi*, William Shakespeare'in *Bir Yaz Masalı*, Brian Clark'ın *Bu Can Benim Kime Ne*, William Shakespeare'in *Caduların Macbeth'i*, Vern J. Sneider'in *Çayhane*, Selma Lagerlöf'ün *Değiştirilmiş (Değiştirilmiş Çocuk)*, G.G.Del Tore'ün *Delil Yetersizliği*, Lope De Vega'nın *Deliler Arasında (Çılgın Dünya)*, Eric Chappell'in *Doğal Zehir*, Gudrun Pausewang'ın *Dona Agata'nın Kaçırılışı*, Nikolay Gogol'un *Evlence*, William Shakespeare'in *Fırtına*, Bertolt Brecht'in *Galilei'nin Yaşamı*, Michel Del Castillo'nun *Gitar (Çirkin)*, Nava Semel'in *Gözlerin Ardındaki Çocuk*, Neil Simon'un *Güneş Çocuklar*, George Orwell'in *Hayvan Çiftliği*, John Patrick'ın *Herkesin Sevgilisi (Tatlı Kaçık)*, Henrik İbsen'in *Hortlaklar*, Carlo Goldoni'nin *İki Efendinin Uşağı*, Dario Fo - Franca Rame'in *Japon Kuklası*, Stefan Tsanev'in *Jeanne'd Arc'ın Öteki Ölümü*, Bertolt Brecht'in *Kafkas Tebeşir Dairesi*, Odon Von Horvath'ın *Kasimir ve Karoline*, Patrick Suskind'ın *Kontrabas*, Toby Wilsher'ın *Kral Dairesi (Üçüncü Kattaki Cennet)*, Mario Fratti'nin *Kurban (İhanet)*, Samed Behrengi'nin *Küçük Kara Balık*, Joao Bethencort'ın *Papa'nın Kaçırıldığı Gün*, Costas Ferris'in *Rembetiko*, Stefan Tsanev'in *Sokrates'in Son Gecesi*, Beth Henley'nin *Suçlu Yüreklere*, Robin Hawdon'ın *Şahane Düşün*, Toby Wilsher'in *Şeytan Ayrıntıda Gizlidir*, Jean Pierre Gos'un *Tavandaki Kuş*, N.J. Cris'in *Tehlikeli Saplantı*, Euripides'in *Troyalı Kadınlar*, Friedrich Dürrenmatt'ın *Uyarca*, F. Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar*.

Devlet Tiyatrolarının oyun repertuarları bize Türk tiyatrosunun başlangıç dönemlerindeki kadar olmasa da hâlâ Batı etkisinde olduğunu göstermektedir. Devlet Tiyatrolarının dışındaki belediye ve özel tiyatrolarda da durum hemen hemen aynıdır. Meselâ İstanbul Şehir Tiyatrolarının 2008-2009 sezonunda oynadığı oyunlara bakacak olursak, bu oyunların 15'inin yerli, 14'ünün yabancı olduğu görülecektir.

Tiyatro Adamlarımız

Cumhuriyet döneminde Türk tiyatrosunun ünlü oyuncu ve yönetmenlerinin yetişme tarzlarına, eğitimlerine, oynadıkları

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

oyunlara bakılacak olursa bu kişilerin başarısında Batı etkisinin ne denli büyük olduğu apaçık görülmektedir. Muhsin Ertuğrul, Behzat Budak, Burhanettin Tepsi, Başar Sabuncu, Can Gürzap, Dinçer Sümer, Vasıf Öngören, Yücel Erten, Özdemir Nutku, Hal-dun Dormen, Cüneyt Gökçer vb gibi sanatçılarımızın yetişmesinde Batı'nın etkisi inkâr edilemez. Meselâ Aralık 2009'da seksen dokuz yaşında ölen ünlü tiyatro adamımız Cüneyt Gökçer'in (1920-2009) tiyatro yaşamına kısaca göz atacak olursak üzerindeki batı etkisi açıkça görülecektir.

1936 yılında bir Türk yazarının piyesinde ilk başrolünü oynayan Cüneyt Gökçer, 1942 yılında Devlet Konservatuvarı Tiyatro Yüksek Bölümü'nden mezun olur. Burada hocası olan Carl Ebert, onu çok beğenir. Gökçer, bilgi ve deneyim için Avrupa'ya gönderilir. Almanya, Avusturya, İngiltere ve Fransa'nın Oldwiche, Commedia Française, Thalia Theater gibi önemli sanat merkezlerinde reji asistanı olarak çalışır. Oralarda ünlü yönetmenlerin ve sanatçıların provalarını izleme olanağını bulur. 1963 yılında Devlet Tiyatroları'nda ilk müzikalin sahnelenmesini sağlar. Ünlü Amerikalı konuk yönetmen Todd Bolender, D. Kingsley'in "*Kiss Me Kate*" adlı müzikal komedisini sahneye koyar. Bu müzikalde Fred Graham rolünü Cüneyt Gökçer oynar. 1962-1963 sezonunda başka bir konuk yönetmen Fransız Jean Mercure, Moliere'in Don Juan'ını sahneye koyar. Gökçer, Don Juan'ı oynar. 1967 sezonunda ise başka bir konuk yönetmen İtalyan Maurizio Scapporo, L. Pirandello'nun *IV. Henry* adlı oyununu sahneler.

Cüneyt Gökçer'in rol aldığı bazı oyunlar şunlardır:

Antigone, Julius Ceasar, Gülünç Kibarlar, Bizim Şehir, Yanlışlıklar Komedyası, Köşebaşı, Otelci Kadın, On İkinci Gece, Faust, Kral Oidipus, Yarasa, Gelin, Fareler ve İnsanlar, Su Kızı, Hatıra Defteri, Kibarlık Budalası, Paydos, Hamlet, My Fair Lady, Ruhlar Gelirse, Damdaki Kemancı, Beckett Yahut Tanrı'nın Şerefi, Hastalık Hastası, Kral Lear.

Gökçer'in yönettiği operaları da şöyle sıralayabiliriz:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

*Gılgamış, Van Gogh, Nasreddin Hoca, IV. Murat, Yusuf ile Züleyha, Midas'ın Kulakları, Gülbahar (Ağrı Dağı Efsanesi), Romeo ve Juliet, Salome, La Boheme, Madam Butterfly.*⁵⁸

Ancak Batı'da eğitim almayıp ülkemiz şartlarında yetişen tiyatro adamlarımız da yok değildir. Meselâ Mahir Canova, Müjdat Gezen, Ferdi Merter, Rüştü Asyalı, Ulvi Uraz, Münir Özkul bu tür sanatçılara örnek verilebilir.

Tiyatro Festivalleri

Tiyatromuzun Batı tiyatrosundan etkilendiğini kabul etmek yanında artık başka ulusların tiyatrolarının da bizim tiyatromuzdan etkileneceğini düşünmek doğru olacaktır. Bu etkilenişte tiyatro festivallerinin büyük önemi vardır. Ülkemiz tiyatro toplulukları artık ülke içinde olduğu gibi ülke dışında yapılan tiyatro festivallerine katılmakta, tiyatro adamlarımız görgü, bilgi bakımından bütün dünya tiyatrocularıyla bir alışveriş içinde olmaktadır. Yine bugün bu festivaller, eskiden olduğu gibi sadece Ankara, İstanbul'da yapılmaz. Diyarbakır, Denizli, Trabzon, Bursa, Antalya, Adana, Konya, Eskişehir vb. pek çok ilimizde gerçekleştirilmektedir.

Uluslararası tiyatro festivalleri, ülkemizin uluslararası boyutta tanıtılması, kültürlerin birbirleriyle alışverişi yanında dayanışma, barış ve dostluk bağlarını güçlendirmek bakımından köprüler oluşturduğu muhakkaktır. Devlet Tiyatroları hemen hemen her yıl uluslararası tiyatro festivalleri düzenlemektedir. Meselâ 2009 yılında dört bölgede dört farklı tiyatro festivali düzenlenmiştir. Devlet Tiyatroları'nın, 2009 uluslararası festivaller zincirinin ilki, "11. Devlet Tiyatroları-Sabancı Uluslararası Tiyatro Festivali" olup 27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü'nde başladı. Adana'da gerçekleştirilen festival, 16 topluluğun katılımı ile 30 Nisan 2009 tarihine kadar sürdü. Festivale, İrlanda, İspanya, Slovakya, İtalya, Rusya ve Fransa'dan katılan tiyatroların yanı sıra İstanbul, Sivas, Ankara, Konya, Van Devlet Tiyatroları ile Eskişehir Belediye Şehir

⁵⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/C%C3%BCneyt_G%C3%B6k%C3%A7er/ 24 Ocak 2010

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Tiyatroları, Dostlar Tiyatrosu, Tiyatro İstanbul Kenterler Tiyatrosu, Ortaoyuncular sanatseverlerle buluştu.

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Adana'nın yanı sıra, Ankara, Konya ve Trabzon Devlet Tiyatroları'nın ev sahipliğinde başka Uluslararası Tiyatro Festivalleri de düzenledi. 14-24 Nisan 2009 tarihleri arasında Konya'da "II. Bin Nefes Bir Ses Uluslararası Türkçe Tiyatro Yapan Ülkeler Festivali"ni düzenlemiştir. Üçüncü kez düzenlenen festivale Azerbaycan, Bulgaristan, Kosova, Moldova Yeri Gagavuz Bölgesi, Kazakistan Cumhuriyeti, KKTC, Fransa ve Makedonya'dan guruplar katılmıştır. 24-30 Nisan 2009 tarihleri arasında Ankara'da "5. Küçük Hanımlar Küçük Beyler Uluslararası Çocuk Tiyatroları Festivali" Ankara'da yapılmıştır. Festivale Fransa, İran, İngiltere, Almanya, İspanya, İsrail, İsviçre, İtalya, Rusya, Tataristan, Kosova'dan konuk topluluklar ile farklı yerli guruplar çocuk oyunları sahnelemiştir.

2-7 Mayıs 2009 tarihleri arasında da Trabzon'da "10. Uluslararası Karadeniz Tiyatro Festivali" gerçekleştirilmiştir. Festivale Moldova, Bulgaristan, Ermenistan, İtalya, İsviçre, Rusya, Azerbaycan, Romanya, Yunanistan ve Hindistan'dan gelen 204 sanatçı katılır. ⁵⁹ Ulusların birbirlerini tanımaları için en etkin gücün, kültür ve sanat etkinlikleri olduğu düşünülürse bu festivaller hem Türk tiyatrosunu yabancılara tanıtacak, hem de Türk tiyatrosu çağdaş dünya tiyatrolarını tanıma fırsatı yakalayacaktır.

Yine "Uluslararası Kukla Günleri" adıyla değişik ülke ve illerimizde yapılan festivallere de pek çok ulusun kukla tiyatroları katılmaktadır. Türk kukla sanatının bilhassa teknik bakımından bu festivaller aracılığı ile daha da zenginleşeceği şüphesizdir.

1973'te başlamış olan *Uluslararası İstanbul Müzik Festivali* kapsamında yer alan *Uluslararası Tiyatro Festivali*, 1989'dan başlayarak bağımsız olarak her yıl İstanbul'da düzenlenmektedir. Mayıs ayı içinde yer alan bu festivale yurtdışından yabancı topluluklar davet edilmekte, ayrıca ülkemizin ödenekli ve özel tiyatrolarının o mevsim içinde sergilediği oyunlardan festival komitesi tarafından seçilen oyunlar festivale davet edilerek seçkin bir sanat ve

⁵⁹ <http://www.tumgazeteler.com/haberleri>

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

kültür ortamı yaratılmaktadır. Bu da Türk tiyatrosunu Batı'ya tanıtmak ve Batı'nın ulaştığı son aşamaları görmek açısından faydalı olmaktadır. Bu festivallere son dört-beş yıldır *Uluslararası Tiyatro Olimpiyatları* da dâhil olmuştur.

Sonuç

Tanzimat ile Türk tiyatrosunda başlayan Batı etkisi, Meşrutiyet, Cumhuriyet döneminde artarak devam etmiştir. İlk tiyatro okullarımızda Batılı yöneticiler görev yaparken, Batı tiyatro okulları programları esas alınmıştır. 1960'li yıllara kadar tiyatro yazarlarımız, benzetmeci türde eserler vermiş, bu tarihten sonra Batı'da 20. asrın başlarından beri etkili olan politik, epik ve absürt tiyatrodan etkilenmişlerdir. Brecht tiyatrosunun etkisinde geleneksel halk tiyatromuzdan yararlanılarak orijinal eserler verilmeye başlandıysa da bugün geldiğimiz noktaya baktığımızda Türk tiyatrosunun her yönüyle Batı tiyatrosundan etkilendiği görülmüştür. Başarılı oyuncularımızın çoğu, Batılı bir ülkede eğitim görerek yetişmişlerdir. Devlet ve özel tiyatrolarda oynanan eserlerin hâlâ büyük bir kısmı, Batı ülkeleri oyun yazarlarına aittir. Türk tiyatrosu, Batı'dan aldığı ilhamla kendine özgü orijinal bir tiyatro yaratma çabasını sürdürmektedir. Yurt içi ve yurt dışında yapılan tiyatro festivalleri, tiyatro adamları arasında bilgi, kültür alışverişini sağladığı için Batılı tiyatro sanatçılarının da gelecekte Türk tiyatrosundan etkileneceği düşünülmektedir.

Tiyatro sanatı ile ilgili kaynak olabilecek eserler Türkçeye genelde Batı'dan çevrilmektedir. Bu çeviriler Batı'daki ünlü tiyatro yazarları, tiyatro akımları ve tiyatro oyunları üzerinedir.

Son yıllarda bütün dünyada olduğu gibi Türk tiyatro yazınının da toplumun ortak sorunlarından çok, bireyin iç dünyasına yönelmeye, ruhsal sorunları deşmeye eğilimli olduğu görülmektedir. Görsel anlatıma ağırlık veren soyutlamalarsa en yetkin anlatımını ancak modern teknik olanaklarla donanmış sahnelerde bulabilmektedir. Tiyatrolarımızın, oyunların yorumunda, sahnelenmesinde, oynanışında ve teknik donanımında daha çok gayret göstererek; görgüsü artmış, beğenisi incelmış olan seyircinin beklentisini karşılaması gerekmektedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

KAYNAKÇA

- AKI, Niyazi, *Türk Tiyatro Edebiyat Tarihi I*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1989.
- ATAY, Falih Rıfki, *Ulus Gazetesi*, 4 Temmuz 1941.
- BOYACIOĞLU, Dr. Fuat, (Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi), *"Geleneksel Tiyatro ve Uyumsuzluk Tiyatrosu"*, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler-
- BUTTANRI, Müzeyyen, *Tiyatro İle Dopdolu Bir Yaşam-Hidayet Sayın ve Oyunları (İnceleme)*, Eser Matbaası, Eskişehir, 2008.
- CUMHURİYET ANSİKLOPEDİSİ 1923-1940, YK Yayınları, C. I, 3. basım, İstanbul, Mayıs 2002.
- Devlet Tiyatrolarında Oynanmış Oyunların Bibliyografyası (1983-1986)*, D.T. İç Eğitim Dizisi, C. 5, Ankara, 1988.
- [http:// www.tumgazeteler.com//haberleri\(3](http://www.tumgazeteler.com//haberleri(3) Nisan 2010).
- http://tr.wikipedia.org/wiki/C%C3%BCneyt_G%C3%B6k%C3%A7er/ 24 Ocak 2010.
- <http://www.devtiyatro.gov.tr/web/dramaturgi.html> / 10 Nisan 2010
- KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, 2. basım, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1971.
- KUDRET, Cevdet, "Ortaoyunu'na Karşı Görüş ve Davranışlar", *Ortaoyunu I*, II. Baskı, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 94-98 .
- KUDRET, Cevdet, "Ortaoyunu'ndan Yana Görüş ve Davranışlar", *Ortaoyunu I*, s. 98-108.
- MİLLİYET SANAT, "1980: Yılın Sanat Olayı", S. 15, 1 Ocak 1981, s. 8-9.
- NUTKU, Özdemir, *Atatürk ve Cumhuriyet Tiyatrosu*, Özgür Yayınları, I. Basım, İstanbul, 1999.
- NUTKU, Özdemir, *Darülbedayi'in Elli Yılı*, A.Ü., D.T.C.F. Yayınları, Ankara, 1969.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

- ORAL, Zeynep, "Perdeler Açılıyor", *Milliyet Sanat*, S: 177, 1 Ekim 1987, s. 5-6.
- ORAL, Zeynep, "Perdeler Açılıyor", *Milliyet Sanat*, S: 177, 1 Ekim 1987, s. 2-6.
- ORAL, Zeynep, "Yeni Mevsimde Tiyatro: Mutlu Buluşmalara...", *Milliyet Sanat*, S: 153, 1 Ekim 1986, s. 2-7.
- ÖNGÖREN, Vasıf, *Bütün Oyunları* (Göç, Asiyeye Nasıl Kurtulur?, Oyun Nasıl Oynanmalı?, Zengin Mutfağı), Boyut Tiyatro Dizisi, İstanbul, 1991.
- ÖZÇELİK, Tahir, "Deli Bal", *Milliyet Sanat*, S: 139, 1 Mart 1986, s. 47.
- ÖZÇELİK, Tahir, "İstanbul Devlet Tiyatrosu", *Milliyet Sanat*, S: 39, 1 Ocak 1982, s. 46.
- ÖZÇELİK, Tahir, "Özakman: Her Derdin Devası, İyi Oyun", *Milliyet Sanat*, S: 171, 1 Temmuz 1987, s. 51.
- ÖZÇELİK, Tahir, "Sona Eren Bir Tiyatro Mevsimine Toplu Bakış", *Çağdaş Eleştiri*, S: 6, yıl: 2, Haziran 1983, s. 40.
- POLAT, İnanç, "Absürd'ün Tarihine Tiyatral Açısından Kısa Bir Bakış", *Oyun Dergisi*, 23 Nisan 2007, <http://tiyatroyun.blogspot.com/2007/04/absurdn-tarihine-tiyatral-aidan-kisa.html-polat>.
- SAV, Atila, "Devlet Tiyatrolarında Bu Mevsim, Yerli Oyunlar Ağırlıkta", *Milliyet Sanat*, S: 225, 1 Ekim 1989, s. 9-10.
- SAV, Atila, "Martı", *Milliyet Sanat*, S: 141, 1986, s. 45.
- SAV, Atila, "Perdeler Açılıyor" *Milliyet Sanat*, S: 249, 297, 321, 345, 369, 393, 441, 455 (1 Ekim 1990'dan itibaren her yıl Ekim 1'de çıkan sayılardır.)
- SAV, Atila, "Yeni Tiyatro Dönemine Girerken Başkent Tiyatroları", *Milliyet Sanat*, S: 177, 1 Ekim 1987, s. 7-10.
- SAV, Atila, "Yeni Dönem Yeni Bir Süreci de Birlikte Getiriyor", *Milliyet Sanat*, S: 58, 15 Ekim 1982, s. 13-14.
- SİERZ, Aleks, *In-Yer-Face "Suratına Tiyatro"*, Çev.: Selin Giril, Mitos Boyut Yayınları, I. Baskı, İstanbul, Ekim 2009, 320s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

-
- ŞENER, Sevda, "Türk Tiyatrosunda Klasik Tanımını Hak Eden Yapıtlar", *Gösteri Sanat*, S. 12, İstanbul, Kasım 1981, s. 57.
- ŞENER, Sevda, *Cumhuriyetin Yetmiş Beşinci Yılında Türk Tiyatrosu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.
- ŞENER, Sevda, *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*, Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Yayınları, Eskişehir, 1991.
- TARTAN, Fikret, *Altmışında Bir Taze I*, Devlet Tiyatroları Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.
- TARTAN, Fikret, *Altmışında Bir Taze II*, Devlet Tiyatroları Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.
- TÜKEL, Selma, "Seyir Başlıyor", *Hürriyet Gösteri*, S. 11, Ekim 1981, s. 46-47.
- TÜRKİYE TARİHİ 4, ÇAĞDAŞ TÜRKİYE 1908-1980, Cem Yayınevi, VII. basım, İstanbul, 2002.
- YAVUZ, Kemal (Hazırlayan), *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro ile İlgili Makaleleri*, Kültür Bakanlığı /Kültür Eserleri: 5, MEB, İstanbul, 1976.
- YÜKSEL, Ayşegül, "Devlet Tiyatrolarında Özakman Dönemi", *Milliyet Sanat*, S: 160, 15 Ocak 1987, s. 14.